

wydzania była realizacja postanowień Traktatu Europejskiego w zakresie harmonizacji krajowych rozwiązań prawnych dotyczących opodatkowania obrotu. W akcie tym skonkretyzowano postanowienia wcześniejszych regulacji przygotowujących wprowadzenie ujednoliconej konstrukcji prawnej podatku od wartości dodanej. Zawarto w niej przepisy dotyczące tak ważnych elementów konstrukcji podatku, jak podatek, przedmiot i podstawa opodatkowania, obowiązki podatkowy, dopuszczalne granice stawek podatkowych, czynności korzystające ze zwolnienia od podatku itd. Postanowienia Dyrektywy są adresowane do wszystkich państw członkowskich, które są zobowiązane do ich wprowadzenia i przestrzegania w regulacjach krajowych. Pomimo starań, polska ustawa o podatku od towarów i usług nie do końca odpowiada wymogom zawartym w Dyrektywie, a w zasadzie dyrektywach, które regulują to świadczenie. Niezgodności mają dwójaki charakter. Do pierwszej grupy należy zaliczyć wynegowane przez Polskę odstępstwa od nakazów dyrektyw, które mogą być stosowane w okresach przejściowych sięgających do 2007 r. Można tu wskazać przykładowo możliwość stosowania obniżonych stawek na dostawę książek i czasopism, roboty budowlano-montażowe w budownictwie mieszkaniowym czy też usługi gastronomiczne. Drugi rodzaj to faktyczne niezgodności polskiej ustawy z regulacjami unijnymi. Jako przykład można wskazać stosowanie w Polsce niższych stawek (niektóre wyroby dla dzieci, sprzęt ochrony przeciwpożarowej), zbyt długich w niektórych przypadkach terminy zwrotu podatku naliczonego czy też stosowanie sankcji w postaci dodatkowego zobowiązania podatkowego. Jest to zjawisko, które może mieć negatywne następstwa dla Polski, zwłaszcza w kontekście orzecznictwa ETK. Trybunał uznał, że podatek ma prawo powoływać się na regulacje zawarte w Dyrektywie, jeżeli państwo członkowskie nie wprowadziło w oznaczonym terminie postanowień Dyrektywy do przepisów krajowych lub wprowadziło je w sposób błędny². Skarb Państwa może być w związku z tym skazany na odszkodowania za szkody powstałe dla podatników w wyniku stosowania w Polsce regulacji innych niż wymagają tego postanowienia dyrektyw. Z tych też powodów rozbieżności pomiędzy polskimi i wspólnotowymi przepisami powinny być skutecznie eliminowane. Przykładem wskazującym na realizację tego procesu jest skasowanie zwolnienia od podatku z tytułu usług dostę-
wność internetu.

Obok ustawy podatek od towarów i usług jest uregulowany w wielu rozporządzeniach. Jest ich ponad trzydzieści, co świadczy o złożonej konstrukcji tego świadczenia. Do najważniejszych należy zaliczyć rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o podatku od towarów i usług (Dz.U. Nr 97, poz. 970 ze zm.), w którym są uregulowane tak ważne kwestie, jak stawki obniżone (7%, 3% i 0%), zwolnie-

Wyroki ETS z dnia 19 stycznia 1982 r. w sprawie C-8/81 Ursula Becker przeciwko Finanzamt Minister-Innenstadt, TEMIDA (CD), LEX nr 83869.

Rozdział II

PODATKI STANOWIĄCE DOCHÓD BUDŻETU PAŃSTWA

1. Podatek od towarów i usług

Nowa konstrukcja podatku od towarów i usług jest uregulowana w ustawie z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. Nr 54, poz. 332 ze zm.). Ustawa ta zastąpiła ustawę z 1993 r., która wprowadziła w Polsce ten rodzaj podatku obrotowego, stosowanego powszechnie w państwach UE. Do brze się stało, że w nowej ustawie nie ma już regulacji dotyczących podatku cyzowego, co miało miejsce w poprzedniej. Są to odrębne świadczenia podatkowe o różnej konstrukcji, które nie powinny być objęte jedną ustawą, ponieważ prowadzi to, co pokazały doświadczenia polskie, do licznych problemów interpretacyjnych. Nowa ustawa o podatku od towarów i usług była uchwalana w śpiechu i wprowadzona została w życie bez odpowiedniego okresu *vacatio legis*. Musiała już być aktem obowiązującym przed dniem 1 maja 2004 r. – wejściem Polski do UE. Udało się to zrobić, ale kosztem jakości wprowadzonych przepisów. To z kolei spowodowało konieczność jej szybkiej nowelizacji, co nastąpiło w połowie 2005 r. Nie będzie to niestety ostateczna nowelizacja ustawy, ponieważ wciąż ciągle wskazywane są przepisy, które wymagają albo wprowadzenia zmian, albo poprawienia.

Pojawienie się nowej ustawy miało na celu dostosowanie polskich regulacji do wymogów wynikających przede wszystkim z tzw. Szóstej Dyrektywy Wspólnot Europejskich¹. Dyrektywa ta odgrywa szczególną rolę w kształtowaniu krajowych konstrukcji prawnych tego podatku. Bezpośrednim powodem

¹ Szósta Dyrektywa Rady z dnia 17 maja 1977 r. w sprawie harmonizacji unormowań państw Członkowskich w odniesieniu do podatków obrotowych – wspólny system podatku od wartości dodanej: ujednolicona podstawa wymiaru podatku (77/388/EWG).

nia od podatku i zasady obniżek podatku należnego. Można mieć wątpliwość, czy problematyka ta powinna być uregulowana w akcie wykonawczym, co łatwo można uzasadnić, wskazując na art. 217 Konstytucji. Z drugiej jednak strony ustawa jest bardzo rozbudowana, co negatywnie rzutuje na jej przejrzystość i czytelność. Zwiększenie jej zawartości o postanowienia teraz regulowane w aktach wykonawczych te negatywne zjawisko by pogłębiło.

W innych rozporządzeniach uregulowane są w przeważającej mierze kwestie związane z dokumentowaniem obrotu oraz zasadami i trybem płatności podatku. Ta właśnie problematyka jest przedmiotem rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 23 kwietnia 2004 r. w sprawie wzorów deklaracji podatkowych dla podatku od towarów i usług (Dz.U. Nr 89, poz. 852), rozporządzenia z dnia 23 kwietnia 2004 r. w sprawie informacji podsumowującej o dokonanych wewnątrzwspólnotowych nabyciach towarów i wewnątrzwspólnotowych dostawach towarów (Dz.U. Nr 89, poz. 853), rozporządzenia z dnia 16 kwietnia 2004 r. w sprawie przedstawiania faktur, sposobu ich przechowywania oraz listy towarów i usług, do których nie mają zastosowania zwolnienia od podatku od towarów i usług (Dz.U. Nr 97, poz. 971), rozporządzenia z dnia 23 grudnia 2004 r. w sprawie kas rejestrujących (Dz.U. Nr 273, poz. 2706).

1.1. Podatnik VAT

Ustawodawca dzieli podatników na dwie kategorie: **podmioty prowadzące działalność gospodarczą i pozostających, którzy są opodatkowani z uwagą na charakter wykonanej czynności**, bez względu na to, czy jest ona wykonywana w ramach prowadzonej działalności gospodarczej. Do pierwszej grupy, zgodnie z art. 15 u.p.t.u., zaliczone są osoby fizyczne, osoby prawne i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, wykonujące samodzielnie działalność gospodarczą, zdefiniowaną w tej ustawie, bez względu na cel lub rezultat takiej działalności. Należy przy tym wskazać, że ustawodawca w sposób specyficzny odbiegający od definicji z ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, określił sferę działalności gospodarczej. Ma to ogromne znaczenie przy określaniu podmiotu. Jest nim co do zasady jedynie osoba lub jednostka prowadząca tego typu działalność gospodarczą. Obejmuje ona wszelką działalność producentów, handlowców lub usługodawców, w tym podmiotów pozyskujących zasoby naturalne oraz rolników, a także działalność osób wykonujących wolne zawody, wy-

niez wówczas, gdy czynność została wykonana jednorazowo w okolicznościach wskazujących na zamiar wykonywania czynności w sposób częstotliwy.

Za działalność gospodarczą nie uznaje się czynności wykonywanych:

- w ramach stosunku pracy,
- w ramach tytułów określonych w art. 13 pkt 2-9 u.p.d.o.f., tj. umowy zlecenia, o dzieło, działalności artystycznej, literackiej, naukowej, publicystycznej, działalności duchownych, pełnienia obowiązków społecznych lub obywatelskich, czynności wykonywanych przez osoby, którym organ władzy lub administracji państwowej lub samorządowej, sąd lub prokurator powierzył ich wykonywanie (biegły, płatnik, inkasent). Podatek do tych czynności nie ma zastosowania jedynie wówczas, gdy pomiędzy stronami istnieje umowa określająca warunki wykonywania tych czynności, wynagrodzenie 1 – co najważniejsze – odpowiedzialność zlecającego wykonanie tych czynności wobec osób trzecich. Powyższa reguła znajduje zastosowanie do usług twórców, artystów i wykonawców, w rozumieniu przepisów o prawie autorskim, otrzymujących wynagrodzenia w formie honorariów.

Regułą jest, że podatnikami są podmioty prowadzące działalność gospodarczą. W ustawie jednak wskazane są również podmioty, o czym wspomnieliśmy wyżej, będące podatnikami bez względu na to, czy taką działalność prowadzą. Są to m.in. osoby, na których ciąży obowiązek uszczenia cła (importerzy), dokonujący wewnątrzwspólnotowego nabycia towarów, będący usługobiorcami usług świadczonych przez podatników posiadających siedzibę lub miejsce zamieszkania poza terytorium kraju, nabywający towary, jeżeli dokonującym ich dostawy na terytorium kraju jest podatnik nieposiadający na terytorium Polski miejsca zamieszkania lub siedziby. Są oni zobowiązani do zapła- cenia podatku z tytułu wykonania określonej czynności (importu, wewnątrzwspólnotowego nabycia). Nie ma przy tym znaczenia, jaki jest cel wykonania tej czynności, i to, czy odbywa się ona w ramach działalności gospodarczej. Każda osoba prowadząca rzecz np. z USA jest podatnikiem wówczas, gdy robi to w związku z prowadzoną działalnością, i wówczas, gdy sprostada dany towar na własne potrzeby. Warto podkreślić, że z tytułu dokonania wyżej wymienionych czynności podatnicy nieprowadzący działalności gospodarczej nie mogą korzystać z uprawnień przysługujących podatnikom prowadzącym taką działalność (np. odliczyć podatku naliczonego).

Nie są uznawane za podatnika, co w praktyce nastęrcza duzo problemów interpretacyjnych, organy władzy publicznej oraz urzędy obsługujące te organy w zakresie realizowanych zadań publicznych, z wyłączeniem czynności wykonywanych na podstawie zawartych umów cywilnoprawnych. Podatnikiem nie jest np. Gmina podejmująca decyzję administracyjną w celu realizacji ustawowo mu przypisanego zadania. Gmina jest natomiast podatnikiem wówczas, gdy pobiera opłaty z tytułu użytkowania wieczystego ustanowionego umownie.

Nowym rozwiązaniem wprowadzonym od dnia 1 maja 2004 r. jest obowiązek reprezentowania przez przedstawiciela podatkowego podatnika, który nie ma na terenie Polski siedziby, stałego miejsca prowadzenia działalności lub miejsca zamieszkania. Przedstawicielem może być osoba prawna lub jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej mająca siedzibę na terytorium Polski lub osoba fizyczna mająca na terytorium kraju stałe miejsce zamieszkania. Ustanowienie przedstawiciela następuje w umowie zawartej w formie aktu notarialnego, której odpis powinien być złożony do Naczelnika Drugiego Urzędu Skarbowego Warszawa-Śródmieście. Przedstawiciel podatnika, którego reprezentuje, odpowiada za zobowiązania podatkowe podatnika, którego reprezentuje. Z ustawowego obowiązku ustanowienia przedstawiciela ustawowego wyłączni są podatnicy posiadający siedzibę, stałe miejsce prowadzenia działalności gospodarczej lub zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego Wspólnoty Europejskiej.

Specyficzną kategorią podatnika jest tzw. **mały podatnik**. Jest nim podmiot, u którego wartość sprzedazy (wraz z kwotą podatku) nie przekroczyła w poprzednim roku podatkowym równowartości kwoty 800 000 euro, który prowadzi przedsiębiorstwo maklerskie, zarządzający funduszami powierniczymi, będący agentem, zleceniobiorcą lub inną osobą świadczącą usługi o podobnym charakterze (z wyjątkiem komisji) – jeżeli kwota powyższych przekroczyła w poprzednim roku podatkowym wyrażonej w złotych kwoty odpowiadającej równowartości 30 000 euro.

Mali podatnicy korzystają z preferencyjnej, kasowej metody rozliczeń podatkowych. Obowiązek podatkowy obciąża ich dopiero z dniem uregulowania przeliczeń kontrahenta całości lub części należności, nie później niż 90 dnia, licząc od dnia wydania towaru lub wykonania usługi.

Specyficznymi podatnikami są **osoby prowadzące gospodarstwo rolne, leśne i rybactwie, które złożyły zgłoszenie rejestracyjne**. Przyjmuje się, że podatnikiem jest nie zespół osób, które z reguły prowadzą takie gospodarstwo, ale jedna z nich – ta która złożyła wspomniane zgłoszenie. Przyjęcie takiego rozwiązania miało na celu ułatwienie rozliczeń podatkowych dokonywanych przez te gospodarstwa.

Nie mogą już mieć statusu podatnika jednostki organizacyjne osoby prawnej, co występowało w poprzednim stanie prawnym. Przekazanie towarów pomiędzy jednostkami wewnętrznymi danej osoby prawnej nie jest traktowane już jako czynność podlegająca opodatkowaniu.

W ustawie obok określenia podatników, a więc osób i jednostek, na które ciąży obowiązek podatkowy, wskazani zostali **płatnicy** tego podatku. Są to osoby i instytucje zobowiązane do obliczenia, pobrania i przekazania podatku na rzecz właściwego urzędu skarbowego. Płatnikami są organy egzekucyjne oraz komornicy sądowi z tytułu dostawy towarów stanowiących własność dłużnika.

1.2. Przedmiot podatku

Przedmiotem podatku, zgodnie z art. 5 u.p.t.u., jest:

- 1) odpłatna dostawa towarów i odpłatne świadczenie usług,
- 2) eksport towarów,
- 3) import towarów,
- 4) wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów za wynagrodzeniem na terytorium kraju,
- 5) wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów.

Zasadnicze znaczenie w tym katalogu ma **odpłatna dostawa towarów**, która została zdefiniowana w ustawie. Należy przez nią rozumieć przeniesienie prawa do rozporządzania towarami jak właściciel. Jest to zatem bardzo szerokie pojęcie, znacznie wykraczające poza cywilistyczne rozumienie sprzedaży i dostawy. W zasadzie każda czynność, która powoduje uzyskanie możliwości faktycznego dysponowania towarem mieści się w pojęciu odpłatnej dostawy. Najczęściej taką czynnością będzie sprzedaż towaru, na mocy której przenoszone jest prawo własności. Dostawa towaru ma jednak również miejsce wówczas, gdy nie prowadzi do nabycia prawa własności danej rzeczy. Wystarczy samo uzyskanie uprawnienia do dysponowania rzeczą, tak jak robi to właściciel. Jest to określane mianem nabycia prawa własności ekonomicznej. Przykładem takiej czynności może być sprzedaż rzeczy znalezionej, której własności sprzedający nie nabył.

Przedmiotem dostawy jest towar rozumiany jako rzeczy ruchome, jak również wszelkie postacie energii, budynki i budowle lub ich części, będące przedmiotem czynności podlegających opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług, które są wymienione w klasyfikacjach wydanych na podstawie przepisów o statystyce publicznej, a także – co jest nowością – grunty. Pojęcie „towaru” jest tak szerokie, że w istocie rzeczy obejmuje wszystkie rzeczy materialne, które mogą być przedmiotem czynności podlegających opodatkowaniu. Towarem w dalszym ciągu nie są pieniądze, papiery wartościowe, bony towarowe, wówczas gdy pełnią przypisaną im funkcję związane z rozliczeniami płatniczymi. Za towar nie można też uznać praw majątkowych, ale związane z nimi czynności z reguły uznaje się za świadczenie usług, co skutkuje koniecznością ich opodatkowania.

Oprócz typowej dostawy towarów, charakteryzującej się m.in. odpłatnością, w ustawie można wskazać czynności zównane z dostawą towarów, takie jak: przekazanie lub zużycie towarów na cele osobiste podatnika lub jego pracowników, w tym byłych pracowników, wspólników, udziałowców, akcjonariuszy, członków spółdzielni i ich domowników, członków organów stanowiących osób prawnych, członków stowarzyszenia oraz wszelkie inne przekazania towarów bez wynagrodzenia, o ile podatnikowi przysługiwało prawo do obniżenia podatku należnego o podatek naliczony od tych czynności. Nieodpłatne przekazania towarów podlegają opodatkowaniu, gdy są przekazane na cele inne niż związane

się nie przy ich sprzedazy w kraju – podatek z tytułu odpłatnej dostawy. Podatek zapłacony na granicy może być jednak odliczony od podatku należnego.

Specyficzną odmianą importu jest **import usług**. Nie jest to czynność podlegająca opodatkowaniu, ale jej wykonanie rodzi obowiązek rozliczenia podatku przez nabywcę usługi. Importerem usług jest świadek, z tytułu wykonania którego podatnikiem jest usługobiorca tychże usług, wykonywanych przez podatników mających siedzibę lub miejsce zamieszkania albo pobytu poza terytorium Polski. Chodzi tu zatem o usługi kupowane przez polskich podatników od podatników „zagranicznych”. Miejscem świadczenia usługi jest kraj nabywcy (a więc Polska), bez względu na to, gdzie ona faktycznie została wykonana. Polski nabywca usług po spełnieniu określonych warunków zapłacony podatek może traktować jako naliczony i odliczyć go od podatku należnego.

Całkowicie nowymi czynnościami podlegającymi opodatkowaniu są, począwszy od dnia 1 maja 2004 r., **wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów i wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów**. Czynności te są odpowiednikami importu i eksportu towarów dokonywanych przez polskich podatników w ramach Wspólnoty Europejskiej. Wynika to stąd, że transakcje pomiędzy podatnikami poszczególnych państw Wspólnoty z uwagi na brak granic celnych nie mogą być traktowane jako typowy eksport i import. Nie można było też wprowadzić planowanego w UE docelowego rozliczania VAT, gdzie podatek byłby naliczany w kraju dokonania czynności, zaś odliczeniu podlegałyby u podatnika, bez względu na to, w którym kraju byłby naliczony. Główną przeszkodą we wprowadzeniu docelowej metody rozliczania są duże różnice w wysokości stawek podatku w poszczególnych państwach Wspólnoty. Z tych też powodów koniecznością stało się wprowadzenie do Szóstej Dyrektywy regulacji dotyczących transakcji wewnątrzwspólnotowych. Zasady opodatkowania tych transakcji są analogiczne do opodatkowania eksportu–importu. Dostawca towaru (eksporter) jest opodatkowany stawką 0% (albo jest objęty zwolnieniem z prawem zwrotu podatku), natomiast nabywca towaru rozlicza się z podatku według stawki obowiązującej na dany towar w jego państwie.

Podatnicy dokonujący transakcji wewnątrzwspólnotowych są obowiązani do dokonania rejestracji jako „podatnicy VAT UE”. W wyniku rejestracji otrzymują oni numer identyfikujący ich w transakcjach wewnątrzwspólnotowych. Posługiwanie się tym numerem umożliwia przede wszystkim korzystanie przez wewnątrzwspólnotowego dostawcę z opodatkowania stawką 0%.

Wewnątrzwspólnotowe nabycie jest swoistym „importem” do Polski towarów od podatnika działającego w jednym z państw UE. Polski nabywca jest podatnikiem w Polsce z tytułu nabycia towaru, natomiast wewnątrzwspólnotowy dostawca towaru jest podatnikiem w swoim państwie z tytułu dostawy towaru (0% lub zwolnienie z prawem zwrotu). Wewnątrzwspólnotowemu nabywcy zawsze musi towar przysięć wewnątrzwspólnotowa dostawa tegoż towaru. Aby podatek polski – na-

z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Od tej zasady istnieje wyjątek, który dotyczy przekazania drukowanych materiałów reklamowych i informacyjnych, prezentów o małej wartości (do 100 zł) i próbek.

Równie powszechną jak dostawa towarów czynnością podlegającą opodatkowaniu jest **odpłatne świadczenie usług**. Usługą jest każde świadczenie dokonywane przez podatnika, które nie jest dostawą towarów. Obowiązująca ustawa nie uzależnia już uznania danego świadczenia za usługę od wyszczególnienia go w klasyfikacji statystycznej. Tak szerokie określenie pojęcia usługi ma na celu uniknięcie możliwości ucieczki przed podatkiem. Każde odpłatne świadczenie podatnika na rzecz innego podmiotu – o ile nie jest dostawą – stanowi świadczenie usług i podlega opodatkowaniu. Za usługę zostało uznane także przeniesienie prawa do wartości niematerialnych i prawnych (prawa autorskie i pokrewne, prawa własności przemysłowe), zobowiązanie się do powstrzymania się od określonych czynności lub ich tolerowania (np. ustanowienie służebności, użytkowania), a także świadczenie usług następujących w wykonaniu nakazu prawa.

Podobnie jak przy dostawie towarów, za czynność zrównaną ze świadczeniem usług uznano nieodpłatne ich świadczenie na inne cele niż związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa, wówczas gdy podatnikowi przysługiwało prawo obniżenia podatku należnego o podatek naliczony.

Kolejnym rodzajem czynności składających się na przedmiot podatku jest **eksport towarów**. Jest to potwierdzony przez urząd celny wywóz towarów z terytorium kraju poza terytorium Wspólnoty Europejskiej. Cechą charakterystyczną eksportu jest więc wywiezienie towaru poza obszar UE. Tak rozumiany eksport korzysta z preferencyjnego opodatkowania (stawka 0%). W obowiązującej ustawie ustawodawca nie posługuje się już pojęciem „eksportu usług”. Jednakże na mocy art. 86 ust. 8 pkt 1 u.p.t.u. utrzymuje obowiązującą wcześniej zasadę, zgodnie z którą usługi wykonywane za granicą (eksportowane) nie podlegają opodatkowaniu w Polsce, ale podatnik ma prawo do odliczenia podatku naliczonego związanego z ich świadczeniem.

Czynnością podlegającą opodatkowaniu jest także **import towarów**. Jest to przywóz towaru do Polski z terytorium państwa niewchodzącego w skład UE. Podatnikiem jest w tym przypadku podmiot prowadzący do kraju dany towar (nabywca). Import ma miejsce bez względu na cel przywozu towaru, jego wartość i podstawę sprowadzenia do kraju. Jeżeli towar został przywieziony, to państwo importu, a w konsekwencji – powstał obowiązek zapłacenia podatku. Importem jest też więc sprowadzenie do kraju towaru przez osobę, która nie jest podatnikiem VAT i zużyje go na własne potrzeby. Zapłacenie podatku od importu towaru nie zwalnia podatnika od opodatkowania w przypadku dokonania innych czynności podlegających podatkowi, wówczas gdy ich przedmiotem jest ten towar. Podatek importowy np. komputery z zagranicy płaci podatek od importu, a podatnik prowadzący np. komputery z zagranicy dostawa tegoż towaru. Aby podatek polski – na-

bywa mógł nabyć towar, musi nastąpić jego dostawa. Wewnątrzspółnotowe nabywanie następuje wówczas, gdy spełnione zostaną łącznie dwa warunki:

- podatnik polski nabywa prawo do dysponowania towarem jak właściciel,
- następuje przemieszczenie towaru pomiędzy państwami Wspólnoty.

W przypadku wewnątrzspółnotowego nabycia dostawcą zawsze musi być podatnik VAT. Nabywcą natomiast z reguły jest podatnik VAT, chociaż ustawą dopuszcza tu pewne wyjątki (np. nabywcą może być osoba prawna niebędąca podatnikiem, o ile wartość jej wewnątrzspółnotowego nabycia w roku podatkowym nie przekroczyła 10 000 euro). Gdy natomiast nabywcą jest podmiot niebędący podatnikiem albo podatnik VAT, który nie rozlicza tej transakcji jako wewnątrzspółnotowego nabycia, transakcję tę określa się mianem **sprzedaży wysyłkowej na terytorium kraju**. Przykładem sprzedaży wysyłkowej na terytorium kraju jest sprzedaż i wysłanie towaru przez podatnika szwedzkiego na rzecz osoby fizycznej w Polsce. Osoba taka nie jest podatnikiem VAT i nie musi rozliczyć tej transakcji jako wewnątrzspółnotowego nabycia. Podatnikiem jest w tym przypadku podatnik szwedzki dokonujący sprzedaży wysyłkowej. Podobnie jest z rolnikami rycałtowym, który chociaż jest podatnikiem VAT, nie ma obowiązku nabyć towaru od podatnika szwedzkiego rozliczać jako wewnątrzspółnotowego nabycia. Gdy wartość dostaw skierowanych do Polski w ramach sprzedaży wysyłkowej nie przekracza 35 000 euro, wówczas są one opodatkowane w państwie wysyłki towaru. Podatnicy dokonujący sprzedaży wysyłkowej mają jednak przyłączyć wielkość sprzedaży prawo wyboru miejsca opodatkowania. Po złożeniu takiego oświadczenia mogą jako to miejsce wskazać Polskę (państwo przeznaczenia), przede wszystkim z uwagi na to, że w Polsce obowiązują niższe stawki. Jeżeli natomiast kwota dostaw w ramach sprzedaży wysyłkowej przekroczy wspomniany wyżej limit, wówczas opodatkowanie będzie zawsze miało miejsce w Polsce (państwie przeznaczenia).

Wewnątrzspółnotowa dostawa towarów sprowadza się do „wyeksportowania” przez polskiego podatnika z terytorium Polski towaru do innego państwa Wspólnoty. Wywóz towaru z Polski do innego państwa UE jest zasadniczym elementem tej transakcji. Aby podatnik mógł skorzystać z preferencyjnego opodatkowania tej czynności, musi spełnić szereg ustawowo określonych warunków, które mają zabezpieczyć zapłacenie podatku od tej czynności w państwie nabywcy towaru. Transakcja ta co do zasady musi odbywać się pomiędzy podatnikiem VAT. Jeżeli dostawa następuje na rzecz podmiotu z innego państwa Wspólnoty niebędącego podatnikiem lub będącego podatnikiem, który nie ma obowiązku rozliczenia tej transakcji jako wewnątrzspółnotowego nabycia, następuje tzw. **sprzedaż wysyłkowa z terytorium kraju**. Podatnikiem jest polski dostawca, który co do zasady musi zapłacić podatek w kraju przeznaczenia (konsumentowi towaru). W związku z tym może zajść potrzeba ustanowienia w tym państwie przedstawiciela podatkowego, czego wymaga ustawa. Jeżeli dokonana przez

damika polskiego sprzedawca wysyłkowa do innego państwa Wspólnoty nie przekracza w ciągu roku określonego limitu (w większości państw obowiązuje limit 35 000 euro, chociaż Szóstą Dyrektywą dopuszcza limit sięgający 100 000 euro), wówczas obowiązuje zasada opodatkowania tej sprzedaży w Polsce (państwie wysyłki). Przekroczenie tego limitu skutkuje tym, że zawsze opodatkowanie ma miejsce w kraju przeznaczenia.

Przedmiot podatku obejmuje, poza wyżej opisanymi czynnościami wymienionymi w art. 5 u.p.t.u., towary własnej produkcji oraz towary, które nie zostały odprzedażone w przypadku likwidacji spółki prawa cywilnego lub handlowego niemającej osobowości prawnej albo w przypadku zaprzestania przez podatnika będącego osobą fizyczną wykonywania czynności podlegających opodatkowaniu. Nie będą natomiast opodatkowane towary, które pozostały po likwidacji osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej. Opodatkowanie tych towarów ma miejsce tylko wówczas, gdy podatnikowi przysługiwało w stosunku do tych towarów prawo do obniżenia podatku należnego okwotę podatku naliczonego. Dostawa towarów przez byłych wspólników rozwiązanych spółek dokonana w ciągu 12 miesięcy korzysta ze zwolnienia od podatku VAT. Zwolnienie nie obejmuje dostawy towarów pozostających po zaprzestaniu działalności przez osoby fizyczne. Osoby te, dokonując sprzedaży tych towarów, w zasadzie nie będą podlegały podatkowi VAT, ponieważ sprzedaż ta nie będzie odpowiadała dostawie towarów w rozumieniu art. 5 u.p.t.u. Rodzi to jednak obowiązek zapłacenia podatku od czynności cywilnoprawnych.

Kończąc omawianie czynności składających się na przedmiot podatku VAT, należy wskazać na **czynności niepodlegające temu świadczeniu**. Ustawa zali-

- 1) zbycie przedsiębiorstwa lub zakładu (oddziału) samodzielnie sporządzającego bilans,
- 2) działalność w zakresie gier losowych, zakładów wzajemnych i gier na automatach podlegającą opodatkowaniu podatkiem od gier,
- 3) czynność, która nie może być przedmiotem prawnie skutecznej umowy (np. kradzież, sutenierstwo, sprzedaż narkotyków itp.).

Wyżej wymienionych czynności niepodlegających opodatkowaniu nie należy mylić z czynnościami, które są zwolnione od podatku. Zwolnienia przedmiotowe są omówione w dalszej części niniejszego rozdziału.

13. Obowiązek podatkowy

Samo stwierdzenie wykonania czynności podlegającej opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług prowadzi niewątpliwie do powstania obowiązku podatkowego. Obowiązek ten powstaje w określonym w ustawie momencie. **Zasadą**, nie-

stety z licznymi wyjątkami, jest to, że **obowiązek podatkowy powstaje z chwili wydania towaru lub wykonania usługi**. Ten moment powstania obowiązku zależy najczęściej zastosowanie przy sprzedaży towarów i usług na rzecz osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, w stosunku do których nie ma obowiązku wystawienia faktury. Jest to zatem najprawdopodobniej najczęściej występujący w praktyce moment powstania tego obowiązku. Są od niego przewidziane w ustawie **liczne wyjątki**, wśród których najpoważniejsze znaczenie ma powiązanie momentu powstania obowiązku podatkowego z **chwilą wystawienia faktury**. Jeśli jednak faktura nie zostanie wystawiona w ciągu 7 dni od dnia wydania towaru lub wykonania usługi, obowiązek podatkowy powstaje w tym samym dniu. Ten moment powstania obowiązku znajduje zastosowanie w odniesieniu do wszystkich czynności, które muszą być dokumentowane fakturami. Obowiązek wystawiania faktur ma zastosowanie w zasadzie do wszystkich czynności podlegających opodatkowaniu ze wspomnianym już wyjątkiem dotyczącym osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, chyba że tego zażąda.

Jeżeli przed wydaniem towaru lub wykonaniem usługi **otrzymano część należności (przedpłatę, zaliczkę, zadatek, ratę)**, obowiązek podatkowy powstaje z chwili jej otrzymania w tej części. Nie musi to być przy tym, co miało miejsce w poprzednio obowiązującej ustawie, co najmniej połowa ceny. Otrzymanie np. zaliczki niższej niż 50% ceny również skutkuje powstaniem obowiązku podatkowego.

W eksporcie towarów obowiązek podatkowy powstaje z chwilą potwierdzenia przez urząd celny wywozu towaru poza terytorium Wspólnoty, a w importie – z chwilą powstania długu celnego.

W specyficzny sposób określony został moment powstania obowiązku podatkowego w **transakcjach wewnątrzwspólnotowych**. Obowiązek podatkowy wewnątrzwspólnotowej dostawy powstaje 15 dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym dokonano dostawy towarów. Jeżeli przed upływem tego terminu podatnik wystawił fakturę, obowiązek podatkowy powstaje z chwili wystawienia faktury. W przypadku otrzymania całości lub części ceny przed dokonaniem dostawy towarów obowiązek podatkowy powstaje z chwilą wystawienia faktury. Na analogiczny sposób powstaje obowiązek podatkowy w wewnątrzwspólnotowym nabyciu.

Mali podatnicy mają specjalne regulacje dotyczące powstawania obowiązku podatkowego. Podatnik ten może wybrać metodę rozliczeń polegającą na tym, że obowiązek podatkowy powstaje z dniem uregulowania całości lub części należności, nie później niż 90 dnia, licząc od dnia wydania towaru lub wykonania usługi. Tak więc obowiązek podatkowy w odniesieniu do małych podatników powstaje nie z chwilą wydania towaru, wykonania usługi czy też wystawienia faktury, lecz z dniem uregulowania przez jego kontrahenta całości lub części należności (tj. do dnia kasowa). Jest to zatem rozwiązanie korzystniejsze niż stosowane w stosunku do większości podatników, gdzie obowiązek podatkowy powstaje w zasadzie niezależnie od tego, czy podatnik otrzymał należność (metoda memoriałowa).

Poza wyżej przedstawionym sposobami określenia momentu powstawania obowiązku podatkowego ustawodawca przewidział **szereg innych, uregulowanych w art. 19 u.p.t.u.** Chwilą decydującą o powstaniu obowiązku jest np. wpływ iarmynu płatności (dostawa energii elektrycznej), otrzymanie całości lub części zapłaty (transport osób i ładunków koleją, najem, dzierżawa, komunikacja miejska).

1.4. Podstawa opodatkowania

Podstawą opodatkowania podatkiem od towarów jest **obrót**, tzn. **kwota niezależna z tytułu sprzedaży pomniejszona o kwotę należnego podatku od tej sprzedaży**. Kwota niezależna obejmuje całość świadczenia należnego od nabywcy. Ten sposób ustalania podstawy opodatkowania znajduje też zastosowanie do wewnątrzwspólnotowej dostawy. Nowością jest to, że tak rozumiany obrót zwiększa się o otrzymane dotacje, subwencje i inne dopłaty o podobnych charakterze, ale tylko wówczas, gdy mają bezpośredni wpływ na cenę towarów dostarczanych lub usług świadczonych przez podatnika. Dotacje i subwencje ogólne niezwiązane bezpośrednio z danym towarem lub usługą nie zwiększają obrotu.

Obrót zmniejsza się o kwoty udokumentowanych, prawnie dopuszczalnych i obowiązkowych rabatów (bonifikat, upustów, uznanych reklamacji i skont) o wartość zwróconych towarów oraz zwróconych kwot należnych, w rozumieniu przepisów o cenach, a także kwot wynikających z dokonanych korekt faktur.

Podstawą opodatkowania jest z reguły kwota niezależna, a nie ta, którą podatnik otrzymał w rzeczywistości. Obrotem podlegającym opodatkowaniu, w sytuacji gdy podatnik nie otrzymał zapłaty za towar lub usługę, jest więc kwota, którą powinien otrzymać. Od tej reguły przewidziane są w ustawie wyjątki. Mali podatnicy mogą wybrać rozliczenie, gdzie do pewnego momentu podstawą opodatkowania będzie kwota otrzymana. Kwota faktycznie otrzymana jest również podstawą opodatkowania w przypadku, gdy podatnik pobrał część ceny za towar lub usługę w formie zaliczki, przedpłaty, zadatku lub raty. Wówczas jest zobowiązany zapłacić podatek od kwoty otrzymanej zaliczki, a nie od całej ceny towaru lub usługi. Jeżeli jednak najpierw następuje wydanie towaru, to podstawą opodatkowania jest cała kwota niezależna (cena towaru), a nie tylko kwota otrzymanej po wydaniu towaru raty.

Od wyżej przedstawionych zasad ustalania podstawy opodatkowania ustawodawca przewidział kilka wyjątków. Dotyczą one m.in. ustalania obrotu przy wykonaniu czynności, dla których nie została ustalona cena, darowiznie towarów i usług, nabyciu towarów, sprzedaży towaru podlegającego podatkowi akcyzowemu wewnątrzwspólnotowym nabyciu.

Podstawą opodatkowania **przy wykonywaniu czynności, dla których nie ustalono ceny**, jest wartość towarów lub usług obliczona według cen sprzedaży stosowanej w obrotach z głównym odbiorcą, a w przypadku braku odbiorcy – według prze-

ciężnych cen stosowanych w danej miejscowości lub na danym rynku z dnia wykonania tych czynności. Wartość tak ustaloną zmniejsza się o kwotę należnego podatku.

Przy darowiznach towarów na cele niezwiązane z prowadzeniem przedsiębiorstwa podstawę opodatkowania stanowi cena nabycia towarów, a gdy cena nabycia nie istnieje – koszt wytworzenia. Darowizna usług jest opodatkowana na takiej zasadzie, że podstawą jest koszt świadczenia tych usług poniesiony przez podatnika.

Podstawą opodatkowania w **importie towarów** jest wartość celna powiększona o należne cło. Jeżeli dany towar jest obciążony podatkiem akcyzowym, kwota tego podatku zwiększa podstawę opodatkowania. Do podstawy opodatkowania dolicza się prowizje, opakowania, transport i koszty ubezpieczenia, które zostały poniesione do pierwszego miejsca przeznaczenia na terytorium kraju.

Podstawą opodatkowania **przy sprzedaży towaru podlegającego podatkowi akcyzowemu** jest obrót, ale zwiększony o kwotę podatku akcyzowego. Podatek ten, w odróżnieniu od podatku od towarów i usług, zwiększa podstawę opodatkowania w każdym przypadku, gdy wykonywana czynność jest nim objęta.

Podstawą opodatkowania **wewnątrzpaństwowego nabycia towarów** jest kwota, jaką nabywający jest obowiązany zapłacić. Kwota ta obejmuje podatek (z wyjątkiem podatku od towarów i usług), opłaty, cła i inne podobne należności związane z nabyciem towaru. Dolicza się do niej również wydatki dodatkowe, takie jak prowizje, koszty opakowania transportu oraz ubezpieczenia pobierane przez dostawcę od nabywcę.

Ustawodawca w określonych sytuacjach nakazał organowi podatkowemu określić obrót. Ma to miejsce wówczas, gdy:

- na kupującego zostały nałożone w drodze umowy ograniczenia w dysponowaniu lub używaniu towaru,
- dostawa jest uzależniona od spełnienia dodatkowego świadczenia, którego wpływu na wartość towaru nie można ustalić,
- między nabywcą a dostawcą istnieją powiązania o charakterze rodzinnym, kapitałowym, majątkowym lub wynikającym ze stosunku pracy.

W przypadku stwierdzenia takich powiązań prowadzących do zaniżenia ceny organ podatkowy określa wysokość obrotu na podstawie cen stosowanych w danej miejscowości lub na danym rynku, pomniejszonych o podatek.

1.5. Stawki podatku

Harmonizacja stawek podatkowych w ramach Wspólnoty, pomimo starania, nie została w najbliższym czasie osiągnięta. Istnieją duże różnice pomiędzy podstawowymi stawkami stosowanymi w poszczególnych państwach. Najniższe stawki występują w Luksemburgu, Cyprze – 15% oraz Niemczech i Hiszpanii – 16%. Stosunki w Szwecji, Danii i na Węgrzech stawki te są najwyższe i wynoszą 25%. Stosun-

kowo wysokie stawki obowiązują w Polsce i Finlandii – 22%. Najbardziej popularna jest stawka 18%, stosowana w Estonii, Litwie, Grecji, Lotwie i Malcie. Jak wiadomo, stawki podstawowe są w państwach członkowskich bardzo zróżnicowane. Brak efektów harmonizacji stawek podatkowych nie oznacza, że Szóstą Dyrektywę nie normuje problematyki wysokości stawek VAT. Określone zostały w niej minimalne wysokości stawek: podstawowej – 15%, i obniżonej – 5%. Możliwe jest tylko stosowanie dwóch stawek obniżonych. Zgodnie z Dyrektywą stawki obniżone mogą być stosowane jedynie w odniesieniu do określonych tam (załączniki i przepisy szczegółowe) towarów i usług. Państwa członkowskie nie mają możliwości samodzielnego ustalania niższych stawek, chyba że wynegocjują indywidualnie, tak jak zrobiła to Polska, przejściowe okresy ich stosowania.

Stawka podstawowa ma charakter procentowy, liniowy i wynosi 22%. Stawka ta jest stosowana przy opodatkowaniu każdej czynności, chyba że z przepisów wyraźnie wynika, że obrót z tej czynności jest opodatkowany inną stawką. Reguła ta wynika z art. 41 ust. 1 u.p.t.u., zgodnie z którym stawka podstawowa jest właściwa we wszystkich przypadkach z enumeratywnie wyliczonymi tam wyjątkami. Stawka podstawowa jest właściwa także wówczas, gdy towary i usługi nie są wymienione w klasyfikacjach statystycznych.

Stawki obniżone wynoszą 7% i 3%. Do tej kategorii można też zaliczyć stawkę 0%, w innych państwach określaną jako zwolnienie z przyznanym prawem zwrotu podatku naliczonego. Stawki obniżone określone zostały nie tylko w ustawie. Minister Finansów na podstawie delegacji ustawowej jest uprawniony do obniżania stawki podstawowej do wysokości 0%, 3% lub 7%.

Zasadnicza trudność w korzystaniu ze stawki obniżonej (podobnie zresztą jak i zwolnień przedmiotowych) wynika z faktu, że to podmiot samodzielnie musi ustalić czy dany towar lub usługa mieści się w danym symbolu klasyfikacji (najczęściej Polskiej Klasyfikacji Wyrobów i Usług). Symbol ten jest podany przy określaniu czynności korzystającej z preferencyjnej stawki. W praktyce jest to niekiedy bardzo trudne. I tak np. usługi związane z leśnictwem i pozyskiwaniem drewna są oznaczone symbolem PKWiU – ex 02.02.10. Co tak naprawdę wchodzi w skład tych usług można ustalić dopiero po dokładnej analizie tej klasyfikacji; co wymaga wiedzy specjalistycznej i dużego doświadczenia. Podatnicy mogą co prawda korzystać z opinii ośrodka statystycznego GUS w Łodzi, ale nie ma jednolitości poglądów dotyczących tego, czy chroni to ich przed skutkami błędniego zakwalifikowania, a przez to i opodatkowania podatkiem VAT. Wydaje się, że w takiej sytuacji podatnik nie może ponosić z datą wsteczną negatywnych następstw błędnej klasyfikacji dokonanej przez ten ośrodek statystyczny.

Stawka w wysokości 7% obciąża towary i usługi określone w załączniku nr 3 do ustawy o podatku od towarów i usług. Jest to katalog przeszło 160 rodzajów towarów i usług oznaczonych stosownym symbolem Polskiej Klasyfikacji Wyrobów i Usług. Przykładowo można wskazać, że są to takie towary, jak przetworzona żywno-

ność, obuwie dziecięce, nawozy, napoje owocowe, nektary, wata, wyroby medyczne, lalki, militaria oraz usługi: hoteli, w zakresie kolejowych przewozów pasażerskich; przewozy lotnicze, usługi radia i telewizji kablowej, działalność agencji informacyjnych, usługi pogrzebowe, usługi świadczone przez biblioteki, archiwa i muzea.

Stawka preferencyjna wynosząca 7% znajduje też zastosowanie w szczególnych procedurach dotyczących opodatkowania dostawy towarów używanych dzieł sztuki, przedmiotów kolekcjonerskich i antyków.

Do dnia 31 grudnia 2007 r. stawka 7-procentowa będzie stosowana do:

- a) robót budowlano-montażowych oraz remontów i robót konserwujących związanych z budownictwem mieszkaniowym i infrastrukturą towarzyszącą,
- b) obiektów budownictwa mieszkaniowego lub ich części, z wyjątkiem lokalów użytkowych.

Stosowanie tej stawki w okresie przejściowym zostało wyneogcowane przez Polskę w traktacie akcesyjnym. Po upływie tego okresu towary i usługi związane z budownictwem mieszkaniowym opodatkowane będą stawką podstawową.

W tym samym okresie z opodatkowania stawką 7-procentową korzystają usługi gastronomiczne. Nie dotyczy to jednak sprzedaży napojów alkoholowych, kawy i herbaty, wód gazowanych i mineralnych. Podlegają one opodatkowaniu stawką podstawową.

W okresie do dnia 30 kwietnia 2008 r. będzie stosowana stawka w wysokości 3% na towary i usługi rolnicze. Ich pełen wykaz jest zawarty w załączniku nr 6 do ustawy. Są to produkty przemysłu mięsnego, mleko, miód, produkty upraw polowych i łąkowych. W tej grupie towarów wymienione są również usługi związane z rolnictwem, leśnictwem i rybołówstwem.

Podatek w formie zryczałtowanej według stawki w wysokości 3% mogą opłacać podatnicy świadczący usługi taksówek osobowych. Wybór takiej formy opodatkowania wymaga zawiadomienia organu podatkowego. Opłacając podatek według tej preferencyjnej stawki taksówkarze tracą jednak prawo do odliczenia podatku naliczonego. Ich podstawowym obowiązkiem jest składanie skróconej deklaracji na ten podatek do 25 dnia za miesiąc poprzedni.

Swego rodzaju „odmianą” stawki wynoszącej 22%, 7% i 3% jest stosowana przy sprzedaży usług, a zwłaszcza w handlu i gastronomii, stawka w wysokości 18,03%, 6,54% i 2,91%. Stawki te zostały wprowadzone w celu ułatwienia opodatkowania obrotów uzyskiwanych wszędzie tam, gdzie nie ma konieczności wystawiania faktur, a cena sprzedawanego towaru lub usługi obejmuje podatek. Ma to najczęściej miejsce w handlu detalicznym i gastronomii. W tych branżach stawki te odnoszone są do obrotów brutto (łącznie z podatkiem), co zdecydowanie upraszcza procedurę ustalenia wysokości podatku przypadającej od tego rodzaju sprzedaży. Podatek jest wówczas obliczany od ceny jaką płaci nabywca. Podatek w takiej samej wysokości zapłaci podatnik, który zrezygnuje z opodatkowania tymi stawkami i do obrotu netto zastosuje stawkę np. 22% lub 7%.

Stawka zerowa w podatku jest stosowana przede wszystkim przy opodatkowaniu eksportu oraz wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów. Nie powinna ona być utożsamiana ze zwolnieniem od podatku. Istota stosowania w praktyce stawki 0% sprowadza się do tego, że podatnik nie płaci podatku od eksportu lub wewnątrzwspólnotowej dostawy, a jednocześnie może żądać zwrotu podatku naliczonego, który zapłacił w zakupach związanych z tymi czynnościami. Innymi słowy, podatnik nie tylko nie płaci podatku od eksportu lub dostawy (co ma też miejsce przy zwolnieniu podatkowym), ale również ma prawo do zwrotu podatku zapłaconego w związku z eksportem lub dostawą (co nie występuje przy zwolnieniu od podatku). Podatnik, którego eksport jest tylko w gorszej sytuacji od podatnika (np. z powodu braku pełnej ewidencji podatkowej), jest w gorszej sytuacji od podatnika objętego stawką zerową, ponieważ nie może on odzyskać kwoty podatku naliczonego zawartego w zakupach na rzecz sprzedawcy eksportowej.

Stawka zerowa jest stosowana nie tylko w eksporcie lub wewnątrzwspólnotowej dostawie. Zgodnie z art. 146 ust. 1 pkt 3 u.p.t.u. do dnia 31 grudnia 2007 r. stawkę 0% stosuje się do:

- dostawy i wewnątrzwspólnotowego nabycia książek i czasopism specjalistycznych,
  - importu drukowanych książek i broszur oraz czasopism specjalistycznych,
  - przekształcenia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego w spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu oraz przeniesienia na rzecz członka spółdzielni własności lokalu mieszkalnego lub własności domu mieszkalnego.
- Szczególne przypadki stosowania stawki 0% unormowane są w rozdziale 4 u.p.t.u. Znajduje ona zastosowanie m.in. do importu środków transportu morskich i lotniczego, dostaw towarów do wolnych obszarów celnych, usług polegających na naprawie, uszlachetnianiu, przerobie lub przetwarzaniu towarów, dostaw sprzętu komputerowego dla placówek oświatowych.

Stawka 0% jest również przewidziana w rozporządzeniu wykonawczym do ustawy o podatku od towarów i usług (§ 6 i 7). Są to szczególne przypadki świadczenia usług finansowanych ze środków pochodzących z pomocy zagranicznej, usług transportu towarów, usług świadczonych na obszarze polskich portów morskich, polegających na obsłudze pasażerów w tych portach.

11.6. Podatek należny i naliczony

Odnosząc stawkę podatku do podstawy opodatkowania, otrzymuje się kwotę podatku należnego. Podatek należny jest to zatem kwota podatku obciążającego obrót uzyskiwany przez podatnika. Wystawiając fakturę dokumentującą sprzedaż towaru, podatnik jest zobowiązany wykazać w niej kwotę podatku należnego. Faktura z wykazanym podatkiem należnym trafia do nabywcy, który poda-

tek w niej wykazany, po spełnieniu szeregu warunków, może odliczyć od podatku należnego obciążającego jego sprzedaż. Stąd też podatek należny nie może być utożsamiany z podatkiem wpłaconym przez podatnika na rzecz urzędu skarbowego. Kwota podatku należnego może być bowiem zmniejszona o kwotę podatku naliczonego. Można to zapisać:

Podatek do zaplacenja = Podatek należny - Podatek naliczony

Podatek naliczony jest to suma kwot podatku określonego w fakturach, otrzymanych przez podatnika z tytułu nabycia towarów i usług, a przy imporcie – suma kwot podatku wynikającego z dokumentu celnego. Jest to więc podatek zapłacony przez podatnika w cenie nabywanych lub też importowanych towarów potrzebnych mu do wykonywania czynności podlegających opodatkowaniu. Zsumowanie kwoty podatku uwidoczonych w „cudzych” fakturach i dokumentach celnych daje kwotę podatku naliczonego. Podatek naliczony odliczony przez nabywcę towaru lub usługi jest jednocześnie podatkiem należnym dla dostawcy towaru lub usługi.

Podatkami do zaplacenja jest więc różnica pomiędzy podatkiem należnym (stanowiącym iloczyn kwoty obrotu i właściwej stawki) i podatkiem naliczonym (stanowiącym sumę kwot podatku zawartego w fakturach i dokumentach celnych stwierdzających zakupy podatnika). Podatnik na każdym szczeblu obrotu ma prawo od „swojego” podatku należnego odliczyć podatek naliczony zawarty w jego zakupach związanych z prowadzoną działalnością. Odliczeniu podlega tylko podatek naliczony dotyczący towarów i usług wykorzystywanych do wykonywania czynności podlegających opodatkowaniu, o których mowa w art. 5 u.p.t.u. Jest to podstawowy mechanizm podatku od towarów i usług.

Obniżenie kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego następuje w rozliczeniu za okres (miesiąc, kwartał), w którym podatnik otrzymał fakturę albo dokument celny. Gdy z różnych powodów podatnik tego nie zrobił w tym terminie, może odliczyć kwotę podatku naliczonego w rozliczeniu za następny okres rozliczeniowy (miesiąc, kwartał). Jeżeli podatnik nie dokonał obniżenia kwoty podatku należnego w tych terminach (np. miesiącu otrzymania faktury lub miesiącu następnym), może obniżyć kwotę podatku należnego przez dokonanie korekty deklaracji, jednak nie później niż w ciągu 5 lat, licząc od początku roku, w którym wystąpiło prawo do obniżenia kwoty podatku należnego.

W typowych sytuacjach kwota podatku należnego jest wyższa niż kwota podatku naliczonego, co w efekcie prowadzi do tego, że podatnik uiszcza na rzecz organu podatkowego różnicę. Niekiedy jednak, np. przy rozpoczęciu działalności gospodarczej, podatnik dużo kupuje (a więc jest wysoki podatek naliczony z cudzych faktur), a sprzedaż prawie nie ma (niski jest zatem podatek należny). Podobnie rzecz się ma przy działalności sezonowej czy też w sytuacji, gdy

sprzedaż podatnika jest opodatkowana stawkami obniżonymi. Wówczas kwota podatku naliczonego jest wyższa niż podatku należnego. Nadwyżka podatku naliczonego nad należnym przysługuje podatnikowi i powinna być przez niego zagospodarowana. Ma on prawo do obniżenia kwoty podatku należnego za następne okresy lub do zwrotu różnicy na rachunek bankowy. Od podatnika zatem zależy, czy zdecydować się na odliczenie przysługującej mu nadwyżki podatku naliczonego nad należnym w następnych miesiącach (kwartałach), czy też zażąda zwrotu tej nadwyżki na rachunek bankowy. Jeżeli zdecyduje się na przeniesienie nadwyżki na następne okresy, wówczas kwota tej nadwyżki zwiększy kwotę podatku naliczonego w następnym miesiącu lub kwartale. Sprowadzi się to do tego, że w następnych okresach podatnik zapłaci mniej podatku należnego o kwotę nadwyżki. Może zatem w ciągu miesiąca „odzyskać” tę nadwyżkę poprzez zmniejszenie kwoty podatku należnego.

Podatnik może też, zamiast przenieść nadwyżkę na okresy następne, zażądać jej zwrotu bezpośrednio na jego rachunek. Zwrot jednak jest dokonywany w określonych ustawowo, dosyć długich terminach.

W terminie 60 dni od dnia złożenia deklaracji podatnikowi jest zwracana nadwyżka podatku naliczonego nad należnym, wówczas gdy:

- 1) sprzedaż podatnika jest opodatkowana stawką niższą niż stawka podstawowa – wynosząca 22% (a więc 0%, 3% lub 7%). Jeżeli sprzedaż podatnika jest obciążona niższymi stawkami, a jego zakupy opodatkowane są z reguły stawką w wysokości 22%, to podatek naliczony będzie zawsze wyższy niż podatek należny. W takiej sytuacji na żądanie podatnika nadwyżka podatku naliczonego nad należnym podlega zwrotowi bezpośrednio na rzecz podatnika, ale tylko do wysokości kwoty wynikającej z zastosowania stawki 22-procentowej do całości obrotów opodatkowanych stawkami obniżonymi. Pozostała część podatku naliczonego może być zwrócona, ale w dłuższym terminie – 180 dni, o czym niżej;
- 2) podatnik nabywa środki trwałe, wartości niematerialne i prawne podlegające amortyzacji oraz grunty i prawo użytkowania wieczystego gruntów. Wówczas nadwyżka podatku naliczonego z faktur dokumentujących zakup tych środków trwałych nad podatkiem należnym podlega zwrotowi bezpośrednio.

W pozostałych przypadkach zwrot różnicy podatku następuje na rachunek podatnika w terminie 180 dni od dnia złożenia deklaracji podatkowej. Jest to więc dosyć długi okres zwrotu, który dodatkowo może być przedłużony przez organ podatkowy, wówczas gdy zasadność zwrotu wymaga sprawdzenia. Termin 180-dniowy może być na uzasadniony wniosek podatnika skrócony do 60 dni. Ustawa przewiduje też skrócenie obu terminów do odpowiednio 60 i 25 dni, wówczas gdy podatnik dokona bezpośredniej zapłaty za nabywane towary i usługi, z którymi związany jest podatek naliczony.

W niektórych przypadkach kwoty podatku należnego i naliczonego są korygowane już po ich zaplaceniu. Nowym rozwiązaniem z tym związanym, na wpro-

wadzenie którego ustawodawca zdecydował się od połowy 2005 r., jest wprowadzenie tzw. **ulgi na złe dlugi**. Podobne regulacje funkcjonują w niemal wszystkich państwach Wspólnoty i przynoszą dobre rezultaty. Instytucja ta uregulowana w art. 89a i 89b u.p.t.u. Dotyczy ona sytuacji, w której podatnik sprzedał towar lub usługę, ale nie otrzymał za nie zapłaty, co nie zwalnia go od uiszczenia podatku należnego z tytułu tej sprzedaży. Nabywca towaru lub usługi, nie płacąc za niego, mógł odliczyć podatek należony wynikający z faktury podatnika. Ustawodawca, chroniąc podatnika, umożliwił mu korektę podatku i jego zwrot w części dotyczącej towarów i usług, za które nie otrzymał zapłaty. Jednocześnie nabywca, który odliczył podatek należony wynikający z nieopłaconych faktur, zobowiązany jest do jego zwrotu. Mechanizm ten – co potwierdzają doświadczenia innych państw – może wpłynąć korzystnie na terminowość rozliczeń pomiędzy podatnikami.

O zwrot zapłaconego w Polsce podatku przy nabyciu towarów, które w stanie nienaruszonym zostały wywiezione poza granicę Wspólnoty Europejskiej, mogą się ubiegać osoby fizyczne niemające zamieszkania na terenie Wspólnoty (podróźni). Zwrot przysługuje jedynie w przypadku nabycia towaru u podatników – sprzedawców oznaczonych specjalnym znakiem informującym o możliwości zwrotu. Zwrot podatku jest dokonywany podróźnym w złotych przez sprzedawcę lub w punktach zwrotu VAT przez podmioty, które prowadzą tego typu działalność. Zwrot może być dokonany najpóźniej w ciągu 3 miesięcy, licząc od końca miesiąca, w którym podróźny dokonał zakupu. Podstawą opodatkowania zwrotu podatku jest przedstawienie przez podróźnego imiennego dokumentu wystawionego przez sprzedawcę, na którym jest potwierdzony przez urząd celny jego wywóz za granicę Wspólnoty. Do obrotu ze sprzedaży towarów, od których dokonano zwrotu podatku podróźnemu, sprzedawca stosuje stawkę 0%.

Zryczałtowany zwrot podatku przysługuje także rolnikom ryczałtowym. Wynosi on 5% obrotu uzyskanego ze sprzedaży produktów rolnych pochodzących z własnej działalności rolniczej. Kwota zwrotu wykazana w fakturze VAT Rolnika, wypłacana rolnikowi przez nabywców produktów rolnych. Na nich też ciąży obowiązek wystawienia wspomnianej faktury, która musi zawierać oświadczenie rolnika, że jest uprawniony do zryczałtowanego zwrotu. W zasadzie jedynym obowiązkiem rolnika jest przechowywanie tej faktury przez okres 5 lat, licząc od końca roku, w którym wystawiono fakturę. Nie musi on dokonywać zgłoszenia tej stracyjnego, prowadzić ewidencji, składać deklaracji ani też wystawiać faktur. Rolnik ryczałtowy, po spełnieniu pewnych warunków, może zrezygnować ze zwolnienia od podatku oraz zryczałtowanego zwrotu i przejść na zasady ogólne opłacania podatku od towarów i usług. Jest on w takim przypadku traktowany tak jak każdy inny podatnik. Sprzedając swoje produkty rolne, nalicza podatek należny według stawki wynoszącej 3% i odlicza od niego podatek naliczony (z reguły stawka 22% lub 7%). Jest to więc korzystne dla rolnika, ale wiąże się z koniecznością prowadzenia całej „dokumentacji”: podatkowej (ewidencje, faktury, deklaracje).

Wypłacony rolnikowi zryczałtowany zwrot podatku zwiększa u nabywców produktów rolnych kwotę podatku naliczonego. Kwota ta więc może być odliczona od podatku należnego placonego przez nabywcę.

1.7. Zwolnienia

Zwolnienia w podatku od towarów i usług mają swoją specyfikę związaną z tym, że podatnicy zwolnieni nie mogą korzystać z odliczenia od podatku należnego podatku naliczonego. W niektórych przypadkach jest to sytuacja niekorzystna na tyle, że podatnicy rezygnują ze zwolnień podmiotowych. Bycie podatnikiem czynnym podatku zachęca niekiedy kontrahentów do nabywania towarów i usług. Wiąże się to z tym, że podatnik VAT sprzedaje towar lub usługę z podatkiem, który przez nabywcę może być odliczony od jego podatku należnego. Możliwość odliczenia podatku powoduje, że podatnicy VAT chętniej nabywają towary i usługi od innych podatników czynnych VAT niż od podmiotów zwolnionych.

Zwolnienia zawarte w ustawie można podzielić na dwie grupy: podmiotowe i przedmiotowe.

Zwolnienie podmiotowe dotyczy drobnych przedsiębiorców. Zgodnie z art. 113 u.p.t.u. zwolnieni są podatnicy, u których wartość sprzedaży opodatkowanej nie przekroczyła w poprzednim roku podatkowym kwoty wyrażonej w złotych, odpowiadającej równowartości 10 000 euro. Do wartości sprzedaży nie wlicza się, co jest nowością, kwot uzyskanych ze sprzedaży towarów i usług zwolnionych od podatku i tych towarów, które są zaliczone do środków trwałych o wartości niematerialnych i prawnych podlegających amortyzacji. Podatnicy rozpoczynający działalność w ciągu roku będą objęci zwolnieniem, jeżeli przewidywana przez nich wartość sprzedaży, określona w złożonym oświadczeniu, nie przekroczy podanej wyżej kwoty. Zwolnienie traci moc w momencie przekroczenia przez podatnika tej kwoty, a nadwyżka podlega opodatkowaniu. Podatnicy uzyskują te zwolnienie z mocy ustawy. Mogą z niego zrezygnować, zawiadamiając o tym naczelnika urzędu skarbowego, przed wykonaniem pierwszej czynności podlegającej opodatkowaniu albo – gdy prowadzą działalność opodatkowaną – przed początkiem miesiąca, w którym rezygnują ze zwolnienia. Podatnik, który utracił prawo do zwolnienia lub zrezygnował z niego, może dopiero po upływie 3 lat ponownie skorzysta z tego zwolnienia. Zwolnienie to nie ma zastosowania do importu, wewnątrzwspólnotowej dostawy i dostawy, gdzie podatnikiem jest nabywca. Poza tym nie mogą korzystać z tego uprawnienia m.in. dokonujący dostaw towarów opodatkowanych podatkiem akcyzowym, dokonujący obrotowymi środkami transportu, terenami budowlanymi oraz przeznaczonymi pod budowę, świadczący usługi prawnicze oraz usługi w zakresie doradztwa.

Zwolnienia przedmiotowe, a niekiedy i o charakterze mieszanym (przedmiotowo-podmiotowym) zawarte są w obszernym rozdziale 2 i 3 u.p.t.u. Najszerszy zakres przedmiotowy mają zwolnienia zawarte w załączniku nr 4 do ustawy. Obejmują one m.in. usługi zakwaterowania w bursach, internatach i domach studentów, usługi pośrednictwa finansowego, usługi najmu i dzierżawy nieruchomości mieszkalnych, usługi naukowo-badawcze, usługi w zakresie administracji publicznej, usługi w zakresie edukacji, usługi w zakresie ochrony zdrowia, usługi związane z kulturą, usługi wydawnicze, działalność agencji informacyjnych.

Inne zwolnienia dotyczą:

- dostawy towarów używanych, pod warunkiem, że w stosunku do tych towarów nie przysługiwało prawo do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego. Przez towary używane rozumie się budynki i budowle lub ich części – jeżeli do końca roku, w którym zakończono budowę tych obiektów minęło 5 lat – oraz pozostałe towary, z wyjątkiem gruntów, których okres użytkowania przez podatnika dokonującego ich dostawy wyniósł co najmniej pół roku;
  - dostawy owoców rolnych i świadczenia usług rolniczych przez podatnika będącego rolnikiem ryczałtowym,
  - dostawy terenów niezabudowanych innych niż tereny budowlane oraz przeliczone pod zabudowę,
  - dostawy obiektów budownictwa mieszkaniowego lub ich części, z wyjątkiem obiektów i ich części, które mają być zasiedlone lub zamieszkałe po raz pierwszy.
- Rozdział 3 u.p.t.u. zawiera obszerną grupę zwolnień z tytułu importów towarów. Przykładowo można wskazać, że są tam zwolnienia dotyczące towarów objętych procedurą uszlachetnia czynnego i procedurą odprawy czasowej, import rzeczy osobistego użytku osoby fizycznej przemieszczającej się z terytorium państwa trzeciego na terytorium kraju na pobyt stały, import rzeczy pochodzących ze spoza port nabytego przez osobę fizyczną mającą miejsce zamieszkania w kraju, import rzeczy w przesyłkach wysyłanych z terytorium państwa trzeciego do kraju, import środków trwałych i innego wyposażenia przez przedsiębiorcę, który zamierza wykonywać tę działalność w kraju.

1.8. Tryb i warunki płatności

Podatnicy podatku od towarów i usług są zobowiązani przed dokonaniem pierwszej czynności podlegającej opodatkowaniu złożyć naczelnikowi urzędu skarbowego **zgłoszenie rejestracyjne**. Zgłoszenie rejestracyjne może być złożone, nie jest to jednak obowiązek, przez podatnika zwolnionego od podatku. W wyniku tego zgłoszenia zostają oni zarejestrowani odpowiednio jako „podatnik VAT czynny” lub „podatnik VAT zwolniony”. Podatnik zarejestrowany jako

„czynny” jest zobowiązany umieszczać numer identyfikacji podatkowej na fakturach oraz w ofertach.

Podatnicy, którzy zamierzają dokonywać transakcji wewnątrzwspólnotowych, są zobowiązani przed dokonaniem pierwszej czynności z tym związanej zawiadomić o tym fakcie naczelnika urzędu skarbowego. Naczelnik rejestruje ich jako „podatników VAT UE” i nadaje im stosowny numer.

Podatnicy prowadzący działalność gospodarczą rozliczają się z podatku poprzez **złożenie deklaracji** za okresy miesięczne do 25 dnia miesiąca następującego po każdym kolejnym miesiącu. Mali podatnicy, którzy wybierali metodę kasową, składają deklaracje za okresy kwartalne do 25 dnia miesiąca po każdym kolejnym kwartale. Kwartalny termin rozliczeń przysługuje też rolnikom ryczałtowym, którzy zrezygnowali ze zwolnienia. Zapłata podatku jest dokonywana na rachunek właściwego urzędu skarbowego.

Nie są zobowiązani do składania deklaracji podatnicy zwolnieni podmiotowo od podatku oraz ci, którzy wykonują tylko czynności zwolnione od podatku.

W deklaracjach składanych przez podatników prowadzących działalność gospodarczą wyciszają oni podatek od wszystkich czynności podlegających opodatkowaniu, z wyjątkiem importu. Podatek od importu towarów są oni zobowiązani obliczyć i wykazać w zgłoszeniu celnym. Jeżeli naczelnik urzędu celnego stwierdzi, że kwota podatku w zgłoszeniu celnym została wyciszona nieprawidłowo, to wydaje decyzję określającą podatek.

Podatnicy prowadzący działalność gospodarczą, którzy dokonują transakcji wewnątrzwspólnotowych, w składanych deklaracjach wykazują podatek od tych czynności. Poza deklaracjami są oni zobowiązani do składania informacji podsumowujących dokonane transakcje wewnątrzwspólnotowe, za okresy kwartalne w terminie do 25 dnia miesiąca następującego po upływie kwartału. W informacjach tych wykazują łączną wartość tych transakcji.

Szczególną rolę w rozliczeniach podatku od towarów i usług odgrywają faktury. To na ich podstawie realizuje się podstawowy mechanizm tego świadczenia, sprawozdający się do możliwości odliczenia od podatku należnego kwoty podatku naliczonego i w jego konsekwencji zwrotu podatku. Podatek ten może po prostu funkcjonować jedynie wówczas, gdy nie będzie żadnych nieprawidłowości w fakturach dokumentujących czynności podlegające opodatkowaniu. Stąd też zasady wystawiania faktur i ich budowę szczegółowo regulują przepisy ustawy i aktów wykonawczych.

Na podatnikach ciąży obowiązek wystawiania faktur stwierdzających w szczególności dokonanie sprzedaży, datę dokonania sprzedaży, cenę jednostkową bez podatku, podstawę opodatkowania oraz dane podatnika i nabywcy. Szczegółowe dane, które powinna zawierać faktura, są określone w powołanym wstępnie rozporządzeniu Ministra Finansów. Podatnicy nie mają obowiązku wystawiania faktur osobom fizycznym nieprowadzącym działalności gospodarczej, chyba że one tego zażądają.

Z nieprawidłowościami wykazanymi w deklaracjach związane są sankcje. Jeżeli podatnik nie składa deklaracji lub też podaje w nich dane niezgodne z rzeczywistością, podlega odpowiedzialności przewidzianej w Kodeksie karnym skarbowym (art. 56). Ustawa o podatku od towarów i usług też przewiduje sankcje określone mianem dodatkowego zobowiązania. W przypadku podania w deklaracji danych prowadzących do zaniżenia kwoty zobowiązania podatkowego lub też wskazujących na zwrot podatku w kwocie wyższej od należnej, naczelnik urzędu skarbowego określa w drodze decyzji prawidłową kwotę zobowiązania lub zwrotu. Ponadto w decyzji tej ustala dodatkowe zobowiązanie odpowiadające 30% kwoty zaniżenia podatku lub zawyżenia zwrotu. Oba rodzaje sankcji nie mogą być stosowane jednocześnie wobec tej samej osoby za ten sam czyn (np. zaniżenia w deklaracji podatku należnego)³. Tak więc osoba fizyczna ukarana za wspomniane zaniżenie podatku na podstawie Kodeksu karnego skarbowego nie może być powtórnie karana dodatkowym zobowiązaniem ustalonym przez naczelnika urzędu skarbowego. Nie stoi natomiast na przeszkodzie, aby nałożyć dodatkowe zobowiązanie na spółki osobowe i za wykroczenie skarbowe ukarać ich wspólników będących osobami fizycznymi. Stosowanie tego typu sankcji nie jest zgodne z prawem wspólnotowym i, jak należy sądzić, wkrótce zostaną wprowadzone zmiany w tym zakresie.

Wystawienie faktury jest czynnością wywołującą powstanie obowiązku podatkowego nawet wówczas, gdy podatnik nie jest zobowiązany do zapłacenia podatku (nie podlega podatkowi lub też jest zwolniony). Wynika to z art. 108 u.p.t.u., zgodnie z którym w przypadku wystawienia przez dany podmiot faktury z wyznaczoną kwotą podatku ciąży na nim obowiązek jego zapłacenia. Obowiązek ten obejmuje również zapłacenie podatku z faktury, wówczas gdy jest on wyższy od podatku należnego. Przepis ten znajduje zastosowanie niezależnie do tego, czy podmiot wystawiający fakturę jest, czy też nie jest podatnikiem VAT. Każdy, kto wystawia tego typu fakturę z podatkiem, jest zobowiązany do zapłacenia kwoty podatku. W takiej sytuacji podmiot wystawiający fakturę może się uwolnić od następstw z tym związanych albo przez jej korektę (gdy jest podatnikiem VAT), albo też jej anulowanie.

Kolejnym obowiązkiem podatników jest **prowadzenie** stosownej **ewidencji** na potrzeby rozliczeń podatku od towarów i usług. Podatnicy czynni VAT mają obowiązek prowadzenia „pełnej” ewidencji obejmującej przede wszystkim takie pozycje, jak kwoty podatku należnego i naliczonego, kwoty podatku do zwrotu oraz dane niezbędne do ustalenia przedmiotu i podstawy opodatkowania. W oparciu o te dane podatnik wypełnia deklarację na podatek. Ewentualnie nieprawidłowości informacji, które zostały zamieszczone w deklaracji, skutkują zastosowaniem sankcji wyżej przedstawionych.

Ewidencję uproszczoną są zobowiązani prowadzić podatnicy zwolnieni podmiotowo. Jest to potrzebne do ustalenia, w którym momencie ich obroty przekra-

³ Zob. wyrok TK z dnia 29 kwietnia 1998 r., sygn. akt K 17/97, OTK 1998, nr 3, poz. 30.

cząją równowartość w złotych kwoty 10 000 euro, co powoduje utratę zwolnienia i konieczność zapłacenia podatku od nadwyżki. Podatnicy nie obejmują ewidencją obrotów z czynności zwolnionych z podatku i z tytułu towarów, które są zaliczane do środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych podlegających amortyzacji. Nieprowadzenie tej ewidencji albo też prowadzenie jej w sposób nierzetelny powoduje, że organ podatkowy określa wartość niezaewidencjonowanej sprzedaży w drodze oszacowania i ustala podatek według stawki 22% bez prawa pomniejszenia podatku należnego o kwotę podatku naliczonego.

Specjalną ewidencję – przy zastosowaniu kas rejestrujących – zobowiązani są prowadzić podatnicy dokonujący sprzedaży na rzecz osób fizycznych – zobowiązanych do prowadzenia ewidencji gospodarczej lub prowadzących tę działalność w formie indywidualnych gospodarstw rolnych. Obowiązek prowadzenia kas mają podatnicy, którzy dokonują sprzedaży na rzecz podmiotów, którym nie trzeba wystawiać faktur, chyba że tego zażądatają. Kasy mają zatem zabezpieczyć poprawność rozliczeń przy sprzedaży dokonywanej na rzecz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Ewidencja prowadzona w kasie, obejmująca jedynie sprzedaż na rzecz ww. podmiotów, jest niezależna od innych ewidencji, które podatnik musi prowadzić. Sankcją za nieprowadzenie kasy rejestrującej jest pozbawienie podatnika prawa odliczenia od podatku należnego 30% kwoty podatku naliczonego przy nabyciu towarów i usług. Podatnicy, którzy rozpoczęli ewidencjonowanie obrotu przy pomocy kas rejestrujących, zgodnie z wymogami ustawy mają możliwość odliczenia od podatku 50% ceny kasy, nie więcej jednak niż 2500 zł.

2. Podatek akcyzowy

Podatek akcyzowy jest uregulowany w odrębnej ustawie z dnia 23 stycznia 2004 r. o podatku akcyzowym (Dz.U. Nr 29, poz. 257 ze zm.). Wcześniej świadczenie to było ustawowo unormowane łącznie z podatkiem od towarów i usług, co uzasadniano podobieństwem ich konstrukcji. W istocie rzeczy podatki te są zbliżone (obrotowe, obciążające konsumpcję), ale mają też i zasadnicze różnice. Podatek akcyzowy jest świadczeniem selektywnym, tzn. obciążającym tylko określone towary (wyroby akcyzowe), podczas gdy podatek VAT dotyczy generalnie wszystkich towarów i usług. Usługi, z pewnymi wyjątkami, nie są przedmiotem podatku akcyzowego. Istotną różnicą zachodzącą pomiędzy tymi świadczeniami jest również i to, że podatek akcyzowy jest w zasadzie pobierany w jednej fazie obrotu, podczas gdy VAT jest świadczeniem wielofazowym, występującym w każdej fazie

obrotu towarami lub usługami. Inaczej też w tych podatkach uregulowane są kwestie dotyczące ich zwrotu. Podatek akcyzowy w zasadzie, w odróżnieniu od VAT-u, nie podlega potrąceniu ani zwrotowi, chociaż istnieją pewne wyjątki. Praktyka pokazała, że łączne uregulowanie tych podatków nie jest dobrym rozwiązaniem, śladem też zdecydowano się na uchwalenie odrębnych ustaw normujących te świadczenia. Nie był to jednak zasadniczy powód uchwalenia nowej ustawy o podatku akcyzowym. Konstrukcja polskiego podatku akcyzowego musiała być dostosowana do wymogów wynikających z dyrektyw wspólnotowych, których przedmiotem jest obrót wyrobami akcyzowymi. Pobór akcyzy jest, podobnie jak podatek VAT, zharmonizowany na szczeblu Wspólnoty. Jej podstawy są zawarte w dyrektywie 92/12/EWG z dnia 25 lutego 1992 r. w sprawie ogólnych zasad dotyczących wyrobów akcyzowych oraz w sprawie posiadania, przemieszczenia i kontroli tych wyrobów. Ważne znaczenie mają również trzy dyrektywy w sprawie harmonizacji struktur poszczególnych produktów akcyzowych, tj. olejów mineralnych (dyrektywa 92/81/EWG z dnia 19 października 1992 r.), alkoholi i napojów alkoholowych (dyrektywa 92/83/EWG z dnia 19 października 1992 r.) oraz tytoniu (dyrektywa 95/59/EWG z dnia 27 listopada 1995 r.). Stawki poszczególnych produktów akcyzowych są uregulowane w czterech dyrektywach z dnia 19 października 1992 r.: oleje mineralne – 92/82/EWG, alkohole – 92/84/EWG, papierosy – 92/79/EWG oraz przetworzony tytoń inny niż papierosy – 92/80/EWG). Oprócz dyrektyw powołanych w prawie wspólnotowym regulowany jest w rozporządzeniach ustalających jednolite wzory dotyczące niektórych dokumentów występujących przy obrocie wyrobami akcyzowymi zharmonizowanymi.

Jak widać, główny nacisk w powyższych aktach położony jest na ujednoczenie nie zasad opodatkowania trzech grup wyrobów: paliw, alkoholu i tytoniu. Są to wyroby akcyzowe zharmonizowane, których produkcja, przechowywanie i sprzedaż podlega ścisłym unormowaniom prawa wspólnotowego. Państwa członkowskie mają możliwość wprowadzania akcyzy na inne grupy towarów, ale obrót nimi nie podlega szczególnej regulacji wspólnotowej.

Cechą charakterystyczną polskiej ustawy o podatku akcyzowym jest to, że wiele kwestii o zasadniczym znaczeniu pozostawia ona do uregulowania Ministrowi Finansów. Tak istotne elementy jego konstrukcji, jak stawki, zwolnienia szczególne momenty powstania obowiązku podatkowego czy też tryb i warunki płatności, są uregulowane w rozporządzeniach. Można mieć uzasadnione wątpliwości co do zgodności z Konstytucją takiego sposobu określenia podstawowych elementów tego świadczenia.

Najważniejsze z aktów podustawowych to: rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 kwietnia 2004 r. w sprawie obniżenia stawek podatku akcyzowego (Dz.U. Nr 87, poz. 825), w którym ustalone są obowiązujące stawki podatku; rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 26 kwietnia 2004 r. w sprawie zwolnień od podatku akcyzowego (Dz.U. Nr 97, poz. 966 ze zm.), gdzie m.in. ustalony

stał szczegółowy wykaz zwolnień od akcyzy oraz warunki i tryb ich stosowania. W rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 19 kwietnia 2004 r. w sprawie oznaczania wyrobów akcyzowych znakami akcyzy (Dz.U. Nr 80, poz. 742) zostały uregulowane kwestie dotyczących stanowiącej materię ustawową, które dotyczą obowiązkowej formy opłacania akcyzy poprzez wykupienie znaków akcyzy. Duże znaczenie ma również rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 7 kwietnia 2004 r. w sprawie wykonywania szczególnego nadzoru podatkowego (Dz.U. Nr 65, poz. 598), w którym określone zostały wyroby objęte tym nadzorem i szczegółowy tryb jego realizacji w odniesieniu do poszczególnych wyrobów.

2.1. Podmiot podatku

Zgodnie z art. 11 u.p.a. podatkami są osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, które dokonują czynności podlegających opodatkowaniu. Podatnikiem jest zatem każdy podmiot, bez względu na jego strukturę prawno-organizacyjną, który wykonuje czynności opodatkowane. Nie ma przy tym znaczenia, czy wykonuje on te czynności z zachowaniem warunków i form przewidzianych przepisami prawa. Podatnikiem jest zarówno podmiot zarejestrowany w urzędzie celnym, jak i ten, który nie dopełnił takiego obowiązku i „nielegalnie” wykonuje czynności opodatkowane akcyzą.

Podatnikami omawianego podatku mogą być też wyjątkowo osoby i jednostki, które nie wykonują czynności opodatkowanych. Do tej kategorii podatników należy zaliczyć podmioty:

- 1) nabywające lub posiadające wyroby akcyzowe, jeżeli od wyrobów tych nie została zapłacona akcyza w należnej wysokości,
- 2) u których powstają nadmierne ubytki lub niedobory wyrobów akcyzowych zharmonizowanych,
- 3) będące zleceniobiorcami usług polegających na wytwarzaniu wyrobów akcyzowych w ramach umowy o dzieło lub innej umowy.

Podmioty, na których ciąży obowiązek płacenia akcyzy, zostały w sposób zamknięty wymienione w powołanym już art. 11 u.p.a. Nie ma już możliwości określenia w rozporządzeniu przez Ministra Finansów podmiotów zobowiązanych do zapłacenia podatku, co, pomijając inne kwestie, powodowało szeregi problemów na etapie poboru podatku akcyzowego. Zapłacenie przez wyżej wskazane podmioty podatku akcyzowego nie zwalnia ich od podatku od towarów i usług. Płacą oni na ogólnych zasadach oprócz podatku akcyzowego również podatek od towarów i usług. Podatek akcyzowy w kalkulowaniu jest przez podatnika w cenę wyrobu i dopiero później staje się przedmiotem obrotu, a jego sprzedaż zostaje opodatkowana podatkiem od towarów i usług.

W konstrukcji podatku akcyzowego funkcjonuje instytucja przedstawiciela podatkowego. Jeżeli osoba fizyczna nabywa wyroby akcyzowe zharmonizowane z akcyzą zapłaconą na terytorium państwa członkowskiego i wyroby te są jej dostarczane na terytorium kraju, to takie nabycie może być dokonane tylko za pośrednictwem przedstawiciela podatkowego. Może nim być podmiot prowadzący skład podatkowy albo zarejestrowany handlowiec, po uzyskaniu stosownego zezwolenia naczelnika urzędu celnego. Przedstawiciel podatkowy jest wyznaczany przez sprzedawcę i na nich obu ciąży solidarnie obowiązek podatkowy.

2.2. Przedmiot podatku

Katalog czynności podlegających temu podatkowi jest zawarty w art. 4 u.p.a. Zgodnie z nim opodatkowaniu akcyzą podlegają:

- 1) produkcja wyrobów akcyzowych zharmonizowanych;
  - 2) wyrowadzenie wyrobów akcyzowych zharmonizowanych ze składu podatkowego;
  - 3) sprzedaż wyrobów akcyzowych na terytorium kraju;
  - 4) eksport i import wyrobów akcyzowych;
  - 5) nabycie wewnątrzwspólnotowe i dostawa wewnątrzwspólnotowa.
- Przedmiotem tego podatku są więc w istocie rzeczy takie same czynności jak w podatku od towarów i usług (za wyjątkiem wyrowadzenia wyrobu ze składu podatkowego), z tym że dotyczą one wyrobów akcyzowych. Bardzo szeroko jest przy tym rozumiana **sprzedaż wyrobów**. Jest to nie tylko sprzedaż w rozumieniu cywilistycznym, ale również m.in. przekazanie lub zużycie wyrobów akcyzowych na potrzeby reprezentacji albo reklamy, przekazanie przez podatnika wyrobów akcyzowych na potrzeby osobiste podatnika, wspólników, udziałowców, akcjonariuszy, członków spółdzielni i ich domowników, członków organów stanowiących osób prawnych, członków stowarzyszenia, a także zatrudnionych przez niego pracowników oraz byłych pracowników, zamiana wyrobów akcyzowych oraz ich darowizna, świadczenie usług polegających na wytwarzaniu wyrobów akcyzowych w ramach umowy o dzieło lub innej umowy, zużycie wyrobów akcyzowych na potrzeby prowadzonej działalności gospodarczej, zużycie wyrobów akcyzowych niezgodne z ich przeznaczeniem, w przypadku gdy do wyrobów tych zastosowano zwolnienie lub obniżono stawki akcyzy. Przedmiotem podatku jest również nabycie lub posiadanie przez podatnika wyrobów akcyzowych, jeżeli od tych wyrobów nie została zapłacona akcyza w należytą wysokość.

Wyżej wymienione czynności podlegają tylko **jednokrotnemu opodatkowaniu**, za wyjątkiem importu i transakcji wewnątrzwspólnotowych. Jeżeli w stosunku do wyrobu akcyzowego powstał obowiązek podatkowy w związku z wykonaniem jednej z czynności, to nie powstaje obowiązek podatkowy na podstawie in-

nej czynności określonej w tych przepisach, jeżeli kwota akcyzy została określona lub zadeklarowana w należytą wysokość. Tak więc, gdy podatek zapłacił producent wyrobu akcyzowego, to nie płaci już jego sprzedawca. Importerzy i nabywcy wewnątrzwspólnotowi płacą podatek z tytułu importu i nabycia, a następnie – od innych czynności związanych z tym wyrobem, np. sprzedażą w kraju. Istnieje przy tym możliwość obniżenia podatku od sprzedaży w kraju o kwotę akcyzy zapłaconą z tytułu importu (art. 79), co jest wyjątkiem od zasady, że kwota akcyzy nie ulega obniżeniu ani zwrotowi. Kolejnym istotnym wyjątkiem jest zwrot akcyzy zapłaconej w kraju podmiotowi, który dokonał wewnątrzwspólnotowej dostawy wyrobu akcyzowego niezharmonizowanego (art. 77 ust. 3).

Przedmiotem podatku nie jest sam wyrób akcyzowy, ale dokonywanie wyżej wymienionych czynności, które muszą dotyczyć tego wyrobu. **Wyroby akcyzowe** w ustawie dzieli się na dwie grupy: **zharmonizowane i niezharmonizowane**.

Do pierwszej z nich zaliczone zostały w załączniku nr 2 do ustawy takie wyroby jak: paliwa silnikowe, oleje opałowe, gaz, napoje alkoholowe oraz wyroby tytoniowe. Są to wyroby objęte procesem harmonizacji na szczeblu UE – stąd ich nazwa. W polskiej ustawie regulującej obrót tymi wyrobami musiały być uwzględnione postanowienia powołanych na wstępie aktów wspólnotowych. Przyjęte regulacje w zasadzie nie odbiegają od wymogów wynikających z dyrektyw i rozporządzeń, których przedmiotem są te wyroby.

Polscy ustawodawca ma natomiast swobodę przy określaniu zasad opodatkowania innych wyrobów niż zharmonizowane. Swoboda ta dotyczy zarówno uznania danego wyrobu za akcyzowy, jak i ustalenia wysokości jego opodatkowania. Niemniej należy brać pod uwagę skutki opodatkowania akcyzą danego wyrobu, co przejawia się we wzroście jego ceny. Może to więc prowadzić do spadku zainteresowania nabywaniem tego typu wyrobów w Polsce w sytuacji, gdy nie są one wyrobem akcyzowym, a przez to są tańsze w państwach sąsiednich. W polskiej ustawie do **wyrobów akcyzowych niezharmonizowanych** zaliczone zostały: energia elektryczna, perfumy i wody toaletowe, kosmetyki i dezodoranty osobiste, odzież futrzana, broń gazowa i broń palna myśliwska, urządzenia do prowadzenia gier losowych i zakładów wzajemnych, rulety wraz ze stołami do rulety, stopy do gry w karty, automaty hazardowe, maszyny i urządzenia losujące, elektryczne maszyny i urządzenia do gry, samochody osobowe, karty do gry.

Przedmiotem podatku akcyzowego są również nadmierne ubytki lub zwinione niedobory wyrobów akcyzowych zharmonizowanych. Za nadmierne ubytki lub zwinione niedobory uważa się ubytki lub niedobory powstałe w czasie produkcji, nagrywania, przerebu, zużycia i przewozu, zmniejszone o powstające w czasie tych czynności dopuszczalne ubytki (niedobory) obliczane na podstawie norm ustalonych przez Ministra Finansów. Wysokość dopuszczalnych ubytków dla poszczególnych producentów ustalają właściwi naczelnicy urzędów celnych z uwzględnieniem indywidualnych warunków technicznych podatnika. Taki spo-

sób określania podstawy opodatkowania jest niezgodny z konstytucyjnymi wymogami dotyczącymi regulowania istotnych elementów konstrukcji podatku.

Pewnego wyjaśnienia wymaga wyrowadzenie wyrobu akcyzowego ze składu podatkowego jako czynność podlegająca opodatkowaniu. Składy podatkowe są to miejsca określone w zezwoleniu wydanym przez właściwego naczelnika urzędu celnego, poddane szczególnemu nadzorowi podatkowemu, w których wyroby akcyzowe zharmonizowane objęte są procedurą zawieszenia poboru akcyzy. W składzie możliwa jest produkcja, przetwarzanie lub magazynowanie wyrobów akcyzowych zharmonizowanych bez konieczności zapłacenia podatku. Pobór akcyzy jest zawieszony do czasu wyrowadzenia wyrobu ze składu. Zawieszenie trwa nadal w przypadku przemieszczania tych wyrobów pomiędzy takimi składami funkcyjnymi na terytorium UE i jeszcze w kilku przypadkach enumeratywnie wymienionych w ustawie. Generalnie jednak wyrowadzenie wyrobu ze składu podatkowego skutkuje powstaniem obowiązku zapłacenia akcyzy.

Zawieszenie poboru akcyzy może także występować przy nabyciu wyrobów akcyzowych zharmonizowanych przez zarejestrowanego i niezarejestrowanego handlowca. Pierwszy z nich otrzymuje zezwolenie na wielokrotne nabycie wyrobów akcyzowych zharmonizowanych z innego państwa członkowskiego z zastosowaniem procedury zawieszenia akcyzy. Niezarejestrowany handlowiec to podmiot, który otrzymał jednokrotne zezwolenie nabycia tych wyrobów. Obowiązek podatkowy dla tych podmiotów powstaje z dniem nabycia wyrobów akcyzowych, przy czym dniem tym jest sprowadzenie wyrobów na miejsce odbioru i przechowywania, określone w zezwoleniu wydanym przez naczelnika urzędu celnego.

2.3. Podstawa opodatkowania

Podstawą opodatkowania w podatku akcyzowym jest najczęściej **wartość wyrobów akcyzowych**. Sposób jej ustalania jest zależny od czynności podlegającej opodatkowaniu. Zgodnie z art. 10 u.p.a. podstawą opodatkowania jest:

- 1) kwota należna z tytułu sprzedaży na terytorium kraju wyrobów akcyzowych pomniejszona o kwotę podatku od towarów i usług oraz o kwotę akcyzy, należne od tych wyrobów;
- 2) kwota, jaką nabywca jest obowiązany zapłacić za wyroby akcyzowe – w przypadku nabycia wewnątrzwspólnotowego;
- 3) kwota należna z tytułu dostawy wyrobów akcyzowych na terytorium państwa członkowskiego – w przypadku dostawy wewnątrzwspólnotowej;
- 4) wartość celna wyrobów akcyzowych powiększona o należne cło – w przypadku importu.

Oprócz wartości podstawy opodatkowania stanowi **ilość wyrobów akcyzowych** (paliwa, napoje alkoholowe, gaz). Przy tak określonej podstawie opodatkowania zastosowanie znajdują stawki kwotowe odnoszone do ilości wyrobu oznaczonej we właściwych jednostkach miary.

Podstawą opodatkowania może być również **wartość wyrobu** określona przez odniesienie do ceny detalicznej wyznaczonej i wydrukowanej na opakowaniu jednostkowym (np. papierosy).

2.4. Stawki podatku

W ustawie o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym określone zostały jedynie **stawki maksymalne**, właściwe dla poszczególnych grup wyrobów akcyzowych. Jednocześnie Minister Finansów został upoważniony do obniżania maksymalnych stawek akcyzy w drodze rozporządzenia. Nie oznacza to, że Minister ma całkowitą swobodę przy obniżaniu, a w istocie rzeczy ustalaniu stawek tego świadczenia. Podstawą do obniżania stawek akcyzy są założenia ustawy budżetowej na dany rok oraz wysokość stawek minimalnych wynikających z przepisów prawa wspólnotowego. Aktualne stawki podatku akcyzowego zawarte są w powołanym na wstępie rozdziale rozporządzeniu z dnia 22 kwietnia 2004 r. w sprawie obniżenia stawek podatku akcyzowego. Stawki w podatku akcyzowym mogą mieć postać:

- a) stawek **kwotowych** (np. 695 zł za 1000 kg gazu płynnego, 136 zł/hl wina),
- b) stawek **procentowych** (perfumy – 10%, automaty hazardowe – 17,6%, samochody osobowe o pojemności silnika powyżej 2000 cm³ – 13,6%, a pozostałe – 3,1% – przy sprzedaży w kraju),
- c) stawek **mieszanych** (papierosy). Jest to stawka kwotowa odnoszona do określonej ilości sztuk oraz stawki procentowej określonej jako pewien procent ceny detalicznej.

2.5. Zwolnienia

Zwolnień w konstrukcji podatku akcyzowego jest stosunkowo mało i mają one postać **szczegółowych zwolnień podmiotowych i przedmiotowych**.

Do pierwszej kategorii należy zaliczyć obwarowane licznymi warunkami szczegółowymi zwolnienia: dla placówek dyplomatycznych i konsularnych, sił zbrojnych państw NATO i organizacji międzynarodowych.

Wśród **zwolnień przedmiotowych** istotne znaczenie ma zwolnienie od akcyzy eksportu wyrobów akcyzowych. Zwolnione jest również piwo, wino i napoje fermentowane wytwarzane domowym sposobem przez osoby fizyczne na wła-

ny użytek i nieprzeznaczone do sprzedaży. Zwolnieniem objęte jest wytwarzanie energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii. Z ustawowego zwolnienia od podatku korzystają również, po spełnieniu szeregu wymogów, dodatki do paliw silnikowych.

Szereg zwolnień o charakterze przedmiotowym i podmiotowym uregulowanych jest w powołanym wyżej rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 26 kwietnia 2004 r. w sprawie zwolnień od podatku akcyzowego. Przepisy tego rozporządzenia w sposób bardzo drobiazgowy regulują zasady stosowania poszczegól­nych rodzajów zwolnień wynikających zarówno z prawa wspólnotowego jak i wewnętrznego.

2.6. Tryb i warunki płatności

Podmioty podlegające podatkowi akcyzowemu zobowiązane są do dokonania **zgłoszenia rejestracyjnego** przed dokonaniem pierwszej czynności podlegającej opodatkowaniu. Organem właściwym do rejestrowania podatnika jest naczelnik urzędu celnego. Prowadzi on rejestr wszystkich podatników i jest zobowiązany do wydania zaświadczenia stwierdzającego, że dany podmiot jest zarejestrowanym podatnikiem.

Podatnicy składają **deklaracje** w urzędzie celnym i uiszczają podatek akcyzowy od wyrobów wytwarzanych w kraju za okresy miesięczne w terminie do 25 dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym powstał obowiązek zapłaty podatku, na rachunek właściwej izby celnej. Podatnicy dokonujący obrotu wyrobami akcyzowymi zharmonizowanymi uiszczają podatek akcyzowy wstępnie za okresy dzienne, a ostatecznie – do 25 dnia miesiąca następnego, z uwzględnieniem wstępnych wpłat dziennych.

Importeryzy wyrobów akcyzowych deklarują podatek akcyzowy w zgłoszeniu celnym. Jeżeli naczelnik urzędu celnego stwierdzi nieprawidłowości w obliczeniu akcyzy przez podatnika w zgłoszeniu, wydaje decyzję określającą prawidłową jej wysokość.

Podatnicy dokonujący nabycia wewnątrzwspólnotowego wyrobów akcyzowych niezharmonizowanych mają obowiązek złożenia do właściwego naczelnika urzędu celnego deklaracji uproszczonej i dokonania w ciągu 5 dni zapłaty akcyzy.

Podatnicy dokonujący transakcji wewnątrzwspólnotowych, których przedmiotem są wyroby akcyzowe niezharmonizowane zobowiązani są do składania kwartalnych informacji podsumowujących do 25 dnia miesiąca następującego po upływie kwartału.

Specyficzną formą opłacania podatku akcyzowego jest wykupienie i umieszczenie na opakowaniu jednostkowym **znaku akcyzy**. Znaki te (banderole, znaki celne lub odciski pieczęci) są potwierdzeniem wpłaty swoistej zaliczki na podatek odpowiadającej ich wartości. Do stosowania tych znaków są zobowiązani przed-

wszystkim producenci, importeryzy, nabywcy wewnątrzwspólnotowi takich wyrobów jak: napoje alkoholowe, tytoń i wyroby tytoniowe oraz produkty rafinacji ropy naftowej. Organem właściwym w sprawach wydawania i sprzedaży znaków akcyzy są naczelnicy urzędów celnych wyznaczeni przez Ministra Finansów.

Zasadą jest, że podatek ten płacony jest w drodze **samoobliczenia przez podatnika**. **Wyjątkowo podatek ten pobierany jest przez płatników**, którymi są organy egzekucyjne oraz komornicy sądowi wykonujący czynności egzekucyjne. Są oni płatnikami podatku od wyrobów akcyzowych dokonywanych w trybie egzekucji.

Specyficzną formą zabezpieczenia poprawności rozliczeń z tytułu podatku akcyzowego jest **instytucja szczególnego nadzoru podatkowego**. Jest ona uregulowana w prawie celnym i rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 7 kwietnia 2004 r. w sprawie wykonywania szczególnego nadzoru podatkowego. Nadzór ten jest realizowany przede wszystkim przez pracowników i funkcjonariuszy celnych zatrudnionych w urzędzie celnym oraz w ministerstwie finansów, którzy posiadają stosowne upoważnienie do realizacji tej funkcji. Omawiany nadzór obejmuje wyroby, których zamknięty katalog jest zawarty w powołanym rozporządzeniu. Są to m.in. napoje alkoholowe, wyroby tytoniowe, produkty rafinacji ropy naftowej, oleje opalowe i napędowe oraz inne wyroby, które są oznaczane znakami akcyzy.

3. Podatek od gier

Podatek od gier jest jednym podatkiem uregulowanym w ustawie niepodatkowej. Nie trzeba uzasadniać, że nie jest to dobry sposób normowania świadczeń podatkowych. Przepisy dotyczące tego podatku są zawarte w rozdziale 4 ustawy z dnia 29 lipca 1992 r. o grach losowych i zakładach wzajemnych (Dz.U. z 2004 r. Nr 4, poz. 27 ze zm.). Warunki prowadzenia ewidencji w celu ustalenia podstawy opodatkowania i obliczania podatku oraz rejestru tego podatku określone zostały w rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 3 czerwca 2003 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o grach i zakładach wzajemnych (Dz.U. Nr 102, poz. 948).

3.1. Podmiot podatku

Podmiotami podatku od gier są **podmioty zarządzające gry losowe, na automatach i prowadzące działalność w zakresie zakładów wzajemnych oraz podmioty zarządzające gry i loterie stanowiące monopol państwa**. Tak więc

tylko organizatorzy gier i zakładów, a nie ich uczestnicy, podlegają opodatkowaniu tym podatkiem. Podatnikami są podmioty prowadzące grę na podstawie stosownego zezwolenia od momentu rozpoczęcia wykonywania tej działalności. Nie ma przy tym znaczenia, czy podatnik jest osobą fizyczną, osobą prawną lub jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej. Obowiązek płacenia tego świadczenia ciąży jedynie na podmiotach prowadzących wyżej wymienioną działalność na podstawie stosownych zezwoleń. Nie podlegają mu podmioty organizujące nielegalnie gry i zakłady w rozumieniu analizowanej ustawy, ale ponoszą one odpowiedzialność karną.

Od podatku od gier należy odróżniać pobieraną w kasynach i salonach gry bingo opłatą od osób wchodzących do ośrodków gier. Opłata ta, chociaż do jej poboru znajdują zastosowanie przepisy Ordynacji podatkowej, nie jest podatkiem. Płatnikiem jej jest osoba sprawująca zarządek nad kasynem lub salonem gier bingo.

3.2. Przedmiot podatku

Przedmiotem podatku jest **prowadzenie wyżej wskazanych gier, loterii i zakładów wzajemnych**. Te rodzaje działalności są szczegółowo zdefiniowane w powołanej ustawie o grach losowych i zakładach wzajemnych. Przykładowo można wskazać, że **grami losowymi** są gry o wygrane pieniężne lub rzeczowe, których wynik zależy od przypadku, a warunki gry określa regulamin. Są to np. gry liczbowe, loterie pieniężne, loterie fantowe, gry cylindryczne, niektóre gry w karty (np. poker), gry na automatach losowych, gra w bingo. **Zakładami wzajemnymi** są zakłady o wygrane pieniężne polegające na odgadywaniu wyników sportowego współzawodnictwa ludzi lub zwierząt (totalizatory) lub też zakłady polegające na odgadywaniu zaistnienia różnych zdarzeń (bukmacherstwo). Zezwolenia na urządzanie i prowadzenie działalności w zakresie gier losowych i zakładów wzajemnych udziela Minister Finansów.

3.3. Podstawa opodatkowania

Podstawa opodatkowania jest uzależniona od rodzaju prowadzonej gry, loterii lub zakładu wzajemnego. I tak, podstawę opodatkowania stanowi np.:

- 1) w loteriach – suma wpływów uzyskana ze sprzedaży losów lub innych dowodów udziału w grze,
- 2) w grach liczbowych – suma wpłaconych stawek,
- 3) w pokerze, w którym uczestnicy grają pomiędzy sobą, a kasyno urządza grę – suma wpływów kasyna z tego tytułu,
- 4) w zakładach wzajemnych – suma wpłaconych stawek.

3.4. Stawki podatku

Stawki podatku od gier mają postać **stawek procentowych liniowych lub ryczałtowych**. **Pierwsze z nich** są przewidziane dla:

- loterii fantowych, gry w bingo i zakładów wzajemnych – 10%,
- loterii pieniężnej – 15%,
- gier liczbowych – 20%.

■ gier prowadzonych w kasynach gry oraz w salonach gier na automatach – 45%. **Stawki ryczałtowe** przewidziane są dla podatników posiadających zezwolenie na urządzanie gier na automatach o niskich wygranych. Stawka podatku za okres od dnia 1 stycznia 2006 r. stanowi równowartość 125 euro miesięcznie od każdego automatu.

W grach liczbowych stanowiących monopol państwa ustanowione zostały **dopłaty do stawek** w wysokości 25% lub 10% stawki ustalonej dla danej gry. Wpływy z tych dopłat trafiają na rachunek Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej i Funduszu Promocji Kultury.

3.5. Tryb i warunki płatności

Podatnicy obowiązani są do **samodzielnego obliczenia i wpłacenia** podatku od gier za okresy miesięczne. Podatek jest wpłacany do 10 dnia miesiąca następującego po miesiącu, którego dotyczy rozliczenie. W tym samym terminie składają deklarację podatkową.

Inaczej rozliczają się z tego podatku podatnicy zarządzający gry liczbowe. Wpłacają oni podatek w terminie 10 dni od dnia losowania.

4. Podatek dochodowy od osób fizycznych

Konstrukcja podatku dochodowego od osób fizycznych jest uregulowana w ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176 ze zm.). Pomimo wprowadzenia w tej ustawie wielokrotnych zmian, podstawowe jej założenia przyjęte w tekście pierwotnym nie uległy zasadniczym przeobrażeniom. W zasadzie wszystkie istotne przepisy dotyczące tego podatku zawarte są we wskazanej wyżej ustawie. Bardzo ważnym do niedawna rozporządzenia Ministra Finansów dotyczące wykonania niektó-

rych przepisów ustawy straciły na znaczeniu po przeniesieniu do ustawy odliczeń od dochodu, zwolnień w nim zawartych i przepisów oraz tabeli określającej rodzaje i rozmiary działań specjalnych produkcji rolnej. W ten sposób rozporządzenia w zasadzie utraciły znaczenie w strukturze źródeł prawa regulującego podatek dochodowy od osób fizycznych. Ma to swoje dobre strony, dlatego że w jednej ustawie zawarte są w zasadzie wszystkie istotne uormowania dotyczące tego podatku. Jest to przejaw realizacji zasady wynikającej z art. 217 Konstytucji, zgodnie z którą tylko w ustawie można regulować istotne elementy konstrukcji podatku. Mankamentem przenoszenia do ustawy regulacji zawartych dotychczas w rozporządzeniach jest gwałtowny wzrost objętości ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Jest to najobszerniejszy akt prawny regulujący podatek, a przez to coraz trudniejszy do poznania i zrozumienia nie tylko przez podatnika. Ilość przepisów, ich rozbudowana treść i pogmatwana konstrukcja (wyjątki od wyjątków) prowadzi do tego, że korzystanie z niej jest bardzo trudne. Stan ten pogłębia w zasadzie coroczna nowelizacja przepisów regulujących omawiany podatek. Podane niżej jedynie podstawowe informacje dotyczące tego podatku mogą, jak się wydaje, ułatwić poznanie tego aktu.

4.1. Podmiot podatku

Podatek dochodowy od osób fizycznych ma charakter osobisty. Podatnikiem tego podatku jest osoba fizyczna osiągająca dochody podlegające opodatkowaniu. Nie ma przy tym znaczenia, czy dochody te osiągnęła samodzielnie, czy też pochodzą one z udziału w spółce niebędącej osobą prawną. W takich wypadkach podatnikiem nie jest spółka cywilna, jawna, komandytowa, komandytowo-akcyjna lub partnerska, tylko każdy ze wspólników, i to on płaci podatek od przypadającego mu udziału w dochodzie spółki. Należy podkreślić, że wyżej wskazane spółki nie są podatnikami podatku dochodowego od osób prawnych. Dochód w ramach prowadzonej w tej formie działalności podlega opodatkowaniu jedynie podatkiem dochodowym od osób fizycznych, gdzie podatnikami są wspólnicy.

Na identycznych zasadach opodatkowane są dochody osób fizycznych ze wspólnej własności, wspólnego posiadania i wspólnego użytkowania źródła przychodów. Każdy współwłaściciel jest obciążony podatkiem tylko od swojego udziału. Każdy z nich płaci „za siebie”, co nie wyklucza ich odpowiedzialności solidarnej jako osób trzecich.

Osobisty charakter podatku dochodowego powoduje, że podatnikiem jest zawsze osoba fizyczna bez względu na rodzaj i strukturę prawno-organizacyjną działalności, która przynosi dochody objęte tym podatkiem. Pewne odstępstwa od zasady, że każda osoba fizyczna płaci podatek od swoich dochodów występują przy opodatkowaniu małżonków oraz osób samotnie wychowujących dzieci.

Regułą jest, że **małżonkowie** podlegają odrębnemu opodatkowaniu. Mogą oni jednak, pod pewnymi warunkami, być opodatkowani łącznie od sumy ich dochodów. Opodatkowanie łączne ma charakter preferencyjny i może być stosowane tylko wówczas, gdy są spełnione wszystkie niżej wymienione warunki:

- małżonkowie muszą pozostawać przez cały rok w związku małżeńskim, z dwoma wyjątkami. Z opodatkowania w tej formie może skorzystać podatnik, który zawarł związek małżeński przed rozpoczęciem roku opodatkowego, a jego małżonek zmarł w trakcie roku oraz podatnik, który pozostawał w związku małżeńskim przez cały rok podatkowy, a jego małżonek zmarł po upływie roku podatkowego przed złożeniem zeznania podatkowego. Wyjątki te zostają wprowadzone od początku 2005 r. w związku z orzeczeniem TK, który zakwestionował konstytucyjność omawianej regulacji z uwagi na dyskryminacyjne traktowanie podatników, których małżonkowie umierali w trakcie roku podatkowego albo przed złożeniem zeznania⁴;

- pomiędzy małżonkami musi istnieć wspólność majątkowa. Sporządzenie interzy wyklucza opodatkowanie łączne;
- żaden z małżonków nie może osiągać dochodów (przychodów) opodatkowanych ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych lub kartą podatkową.

Małżonkowie spełniający powyższe warunki mogą złożyć wniosek o opodatkowanie łączne we wspólnym zeznaniu podatkowym. Podatek zostanie wówczas ustalony na imię obojga małżonków w podwójnej wysokości podatku obliczonego od połowy łącznych dochodów małżonków. Preferencyjny charakter tego rodzaju opodatkowania widoczny jest zwłaszcza w sytuacji, gdy istnieje duża różnica pomiędzy wysokością dochodu małżonków. Naliczanie podatku od połowy łącznych dochodów powoduje, że znajduje wtedy zastosowanie nie niższa stawka podatku.

Bardzo zbliżone zasady opodatkowania do wyżej przedstawionych znajdują zastosowanie do dochodu osiąganego przez **osoby samotnie wychowujące małoletnie dzieci**. Osoby te również po złożeniu wniosku w zeznaniu rocznym mogą być opodatkowane tak jak małżeństwa, tzn. podatek zostanie naliczony w podwójnej wysokości podatku obliczonego od połowy dochodów. Osoba samotnie wychowująca dzieci jest rodzic albo opiekun prawny stanu wolnego: panna, kawaler, osoba rozwiedziona, wdowa lub wdowiec. Z tej formy opodatkowania może też skorzystać np. matka sama wychowująca dziecko, która nie ma rozwodu, jeżeli jej małżonek został pozbawiony praw rodzicielskich lub przebywa w więzieniu. Za osobę samotnie wychowującą dziecko uważa się także osobę, w stosunku do której orzeczono separację. Warto podkreślić, że ten sposób obliczenia podatku przysługuje osobom wychowującym tylko małoletnie dzieci, tzn. do 18 lat lub bez względu na wiek, jeżeli na dziecko pobierany

⁴Wyrok TK z dnia 4 maja 2004 r., sygn. akt K 8/03, OTK 2004, nr 5, poz. 37.

jest zasitek pielęgniacyjni, albo dzieci uczące się do ukończenia 25 lat, jeżeli nie osiągnęły dochodów.

Innego rodzaju odstępstwem od osobistego charakteru podatku dochodowego są zasady opodatkowania **dochodów małoletnich dzieci**. Dochody dzieci własnych lub przysposobionych dolicza się do dochodów rodziców. Rozwiązanie to nie ma zastosowania w stosunku do dochodów dzieci z ich pracy, stypendiów i dochodów z przedmiotów oddanych im do swobodnego użytku. Podami-kiem od tego rodzaju dochodów jest dziecko, które jest reprezentowane przez rodziców jako przedstawicieli ustawowych. Jeżeli małżonkowie podlegają odręb-emu opodatkowaniu, dochody małoletnich dzieci dolicza się po połowie do docho-du każdego z małżonków.

Istotne znaczenie przy ustalaniu zasad opodatkowania podatkiem dochodo-wym odgrywa miejsce zamieszkania lub pobytu podatnika. Jeżeli osoba fizyczna ma miejsce zamieszkania na terytorium Polski, to podlega ona obowiązkomu po-datkowemu od całości swych dochodów bez względu na miejsce położenia źró-deł przychodów. Jest to tzw. **nieograniczony obowiązek podatkowy**, obejmują-cy swym zasięgiem wszystkie dochody uzyskiwane przez podatnika. Należy za-uważyć, że w tej sytuacji nie odgrywa żadnej roli obywatelstwo podatnika. Kry-terium decydującym o powstaniu nieograniczonego obowiązku podatkowego jest wyłącznie miejsce zamieszkania. Jest nim, zgodnie z art. 25 k.c., miejscowość, w której dana osoba przebywa z zamiarem stałego pobytu. Miejsca zamieszka-nia nie można zatem utożsamiać z adresem zameldowania, chociaż jest to jedna z przesłanek ustalania stałego pobytu danej osoby. Zasadnicze znaczenie ma jed-nak wola przebywania osoby w danej miejscowości na stałe. To decyduje o miej-scu zamieszkania, a w konsekwencji także o obowiązku podatkowym. Nieogra-niczony obowiązek podatkowy wynika z zasady rezydencji. Każda osoba na sta-łe przebywająca w danym państwie jest zobowiązana do płacenia podatku w tym państwie, bez względu na to, skąd uzyskuje dochody (przychody) podlegające opodatkowaniu.

Jeżeli natomiast osoby fizyczne nie mają na terytorium Polski miejsca za-mieszkania w wyżej przedstawionym rozumieniu, podlegają one opodatkowaniu tylko w zakresie dochodów uzyskanych w Polsce. Ten stan określony jest mia-nem **ograniczonego obowiązku podatkowego**. Wynika on z powszechnie re-spektowanej zasady źródła, zgodnie z którą opodatkowaniu w państwie, gdzie podatnik nie ma stałego pobytu, podlegają jedynie dochody (przychody) uzyska-ne w tym państwie.

Wyżej przedstawione zasady powstawania obowiązku podatkowego mogą być modyfikowane w umowach międzynarodowych w sprawie unikania podwójnego opodatkowania. Stąd też przy naliczaniu podatku od dochodów uzyskiwanych za granicą zawsze należy zapoznać się z postanowieniami stosownej umowy, której Polska jest stroną.

4.2. Przedmiot podatku

Opodatkowaniu podatkiem dochodowym podlegają **wszelkiego rodzaju do-chody, z wyjątkiem przychodów wyłączonych z opodatkowania oraz docho-dów zwolnionych od podatku**.

Na mocy u.p.d.o.f. **wyłączone z opodatkowania są:**

- przychody z działalności rolniczej, z wyjątkiem przychodów z działań spe-cjalnych produkcji rolnej,
- przychody z gospodarki leśnej,
- przychody podlegające przepisom o podatku od spadków i darowizn,
- przychody z czynności, które nie mogą być przedmiotem prawnie skutecznej umowy (np. przestępstwa),
- przychody z tytułu podziału wspólnego majątku małżonków w wyniku ustania lub ograniczenia małżeńskiej wspólności majątkowej oraz przychodów z ty-tulu wyrównania dorobków po ustaniu rozdzielnności majątkowej małżonków lub śmierci jednego z nich.

Oprócz przychodów wyłączonych z opodatkowania przedmiotem podatku nie są też **dochody zwolnione od podatku**. Ten rodzaj dochodów jest uregulowany przede wszystkim w art. 21 u.p.d.o.f., gdzie zawarty jest katalog zwolnień przed-miotowych. Są one omówione w kolejnym punkcie tej części podręcznika. Wszyst-kie inne dochody, poza wyłączonymi i zwolnionymi, podlegają opodatkowaniu. Można mieć zastrzeżenia co do racjonalności utrzymywania tak szerokiego zakre-su wyłączeń i zwolnień podatkowych, w kontekście zasady powszechności opo-datkowania. Dlaczego z wyłączenia korzysta np. osoba posiadająca 2000 ha zie-mi uprawnej (przychody z działalności rolniczej), a opodatkowaniu podlega renci-sta otrzymujący minimalną rentę inwalidzką? Podobne zastrzeżenia nasuwają się w odniesieniu do osób uzyskujących przychody z tytułu posiadania lasów. Zarów-no ziemia rolnicza, jak i lasy są niekiedy bardzo wydajnym źródłem przychodów i powinny być objęte podatkiem dochodowym. Istniejące zwolnienia przedmiotowe wymagają istotnych ograniczeń. Jest ich za dużo, są zbyt kasuistyczne, indywidual-ne i bardzo często niejasne są powody ich utrzymywania. Pomimo tego, że od kilku lat panuje zgodność opinii co do konieczności ich ograniczenia, katalog zwolnień w dalszym ciągu jest imponujący (ponad 100 rodzajów). Stąd też należy podjąć bar-dziej radykalne działania zmierzające do jego faktycznego „uszczerplenia”.

W przypadku gdy podatnik uzyskuje dochody z różnych źródeł przychodów (np. ze stosunku pracy, działalności gospodarczej, umowy o dzieło), przedmiotem podatku jest co do zasady suma tych dochodów. Nie podlegają sumowaniu docho-dy (przychody), które są opodatkowane w sposób ryczałtowy (sprzedaż nieruchomości, wygrane w konkursach, grach i zakładach, odsetek, dywidendy itp.). Są to jednak wyjątki od zasady, zgodnie z którą wszystkie dochody podamika uzyska-ne w trakcie roku są opodatkowane łącznie.

Dochodem jest nadwyżka sumy przychodów ze źródeł przychodów nad kosztem ich uzyskania. Jeżeli koszty uzyskania przychodu są wyższe od sumy przychodów, to powstaje strata ze źródła przychodu.

Dochód będący przedmiotem podatku jest dodatnią różnicą pomiędzy przychodami i kosztami ich uzyskania. Dla bliższego przedstawienia dochodu niezbędny wydaje się skonkretyzowanie pojęcia przychodu i kosztów ich uzyskania.

Ogólną **definicję przychodu** zawarł ustawodawca w art. 9 u.p.d.o.f. Przychodem są – zgodnie z tym artykułem – otrzymane lub postawione do dyspozycji podatnika w roku kalendarzowym pieniądze i wartości pieniężne oraz wartości otrzymanych świadczeń w naturze i innych nieodpłatnych świadczeń. Przedstawiona w tym artykułach definicja przychodów ma charakter ogólny i nie w pełni znajduje zastosowanie do przychodów z tytułu działalności wykonywanej osobiste (np. działalność artystyczna, naukowa, publicystyczna, oświatowa), działalności gospodarczej, działań specjalnych produkcji rolnej, z kapitałów pieniężnych, z bezpłatnie udostępnionych nieruchomości, z praw majątkowych, ze sprzedaży nieruchomości, ze źródeł nieujawnionych oraz z tzw. innych źródeł (zasilki pieniężne z ubezpieczenia społecznego, stypendia, nagrody itp.). Przychody z tych źródeł są szczegółowo zdefiniowano z uwzględnieniem ich specyfiki w przepisach powoływanej wyżej ustawy.

Przychodem ze źródeł przychodów są nie tylko pieniądze, ale również:

- wartości pieniężne – np. weksle, czek, akcje, obligacje i inne dokumenty tego typu, które uprawniają do otrzymania określonych kwot pieniężnych,
- przychody w naturze – różnego rodzaju rzeczy w rozumieniu art. 45 k.c., tzn. przedmioty materialne otrzymane lub postawione do dyspozycji podatnika, przeliczone na złote według zasad określonych w art. 11 ust. 2 u.p.d.o.f., np. produkty rolne, towary, materiały, surowce itp.,
- inne nieodpłatne świadczenia – np. usługi, użytkowanie lokalu mieszkalnego, energia elektryczna, gazowa itp.

Przychodem są nie tylko faktycznie otrzymane ww. wartości, ale również postawione do dyspozycji podatnika. Postawienie do dyspozycji oznacza, że przychody w formach wyżej określonych mogą być przez podatnika w każdym momencie odebrane i może on nimi swobodnie rozporządzać. Postawieniem do dyspozycji będzie np. wyznaczenie dnia, w którym określona kwota przychodu będzie do odebrania przez podatnika w kasie przedsiębiorstwa.

W art. 10 powoływanej ustawy wymienione są następujące **źródła przychodów**

- 1) stosunek służbowy, stosunek pracy, w tym również spółdzielczy stosunek pracujący, członkostwo w rolniczej spółdzielni produkcyjnej lub innej spółdzielni zajmującej się produkcją rolną, praca nakładczą, emerytura lub renta,
- 2) działalność wykonywana osobiste, bliżej określona w art. 13 u.p.d.o.f. (działalność naukowa, literacka, oświatowo-publicystyczna, pełnienie obowiązków społecznych lub obywatelskich, umowa o dzieło lub zlecenie),
- 3) pozarolnicza działalność gospodarcza,

- 4) działy specjalne produkcji rolnej,
- 5) nieruchomości lub ich części,
- 6) najem, podnajem, dzierżawa, poddzierżawa, poddzierzawa działów specjalnych charakterze, w tym również dzierżawa, poddzierżawa działów specjalnych produkcji rolnej oraz gospodarstwa rolnego lub jego składników na cele nierolnicze, albo na prowadzenie działań specjalnych produkcji rolnej,
- 7) kapitały pieniężne i prawa majątkowe,
- 8) odpłatne zbycie:

- a) nieruchomości lub ich części oraz udziału w nieruchomości,
- b) spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego lub użytkowego oraz wynikającego z przydziału spółdzielni mieszkaniowych prawa do domu jednorodzinnego lub prawa do lokalu w małym domu mieszkalnym,
- c) prawa wieczystego użytkowania gruntów,
- d) innych rzeczy,

– jeżeli sprzedaż nie następuje w wykonywaniu działalności gospodarczej i została dokonana przed upływem 5 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym nastąpiło nabycie lub wybudowanie, a innych rzeczy – przed upływem pół roku, licząc od końca miesiąca, w którym nastąpiło nabycie, 9) inne źródła.

Wprawdzie ustawodawca wymienia w tym artykule źródła uzyskania przychodu, ale jest to wyliczenie przykładowe. Wskazuje na to wyraźnie brzmienie pkt 9 niniejszego artykułu, a mianowicie „inne źródła”. Takie ukształtowanie przepisu powoduje, że nie jest zlamana ogólna reguła wynikająca z art. 2 ust. 1 u.p.d.o.f., zgodnie z którą opodatkowaniu podlegają wszelkie przychody poza wymienionymi w powyższym wyżej artykule. Nasuwa się więc pytanie: po co w ustawie zawarte jest wyliczenie źródeł przychodów? Wylczenie to ma kolosalne znaczenie przy ustalaniu szacunkowych norm kosztów uzyskania przychodu, zryczałtowanych stawek podatku, szacunkowych norm zysku, czy też trybu i warunków opłacania podatku. Ustalenie tych wielkości jest bowiem bezpośrednio zależne od rodzaju źródła, z którego osiągnięto opodatkowany przychód. Inne są np. koszty uzyskania przychodu ze stosunku pracy niż z pozarolniczej działalności gospodarczej, które z kolei różnią się zdecydowanie od zasad ustalania kosztów uzyskania przychodu przy umowie zlecenia. Określenie źródeł przychodów zawarte w omawianym artykule z tych też względów różni się od przyjętego w art. 7 ust. 1 u.p.d.o.p., gdzie ustawodawca nie wylicza źródeł przychodów, stwierdzając, że „przedmiotem opodatkowania (...) jest dochód, bez względu na rodzaj źródeł przychodów, z jakich dochód ten został osiągnięty”⁵⁹. Pomimo przyjęcia w obu podatkach dochodowych różnych rozwiązań tego zagadnienia, efekt końcowy jest taki sam – opodatkowaniu podlegają wszelkie przychody bez względu na ich źródło, poza wyrażnie wymienionymi w ustawie.

⁵⁹ Zob. art. 7 ust. 1 u.p.d.o.p.

Podatnik osiągnący przychody z określonego źródła ponosi z reguły różnorakie wydatki związane bezpośrednio i pośrednio z funkcjonowaniem tego źródła. Wydatki te stanowią **koszt uzyskania przychodu**, zgodnie z art. 22 u.p.d.o.f. gdy spełniają dwa warunki, mianowicie:

- 1) celem ich poniesienia jest osiągnięcie przychodu,
- 2) nie są one wymienione w art. 23 ustawy jako wydatki, których nie uważa się za koszty uzyskania przychodu.

Innymi słowy, kosztami uzyskania przychodu są wszelkie wydatki poniesione w celu osiągnięcia przychodu, z wyjątkiem wyliczonych w art. 23 ustawy. W atykułe tym wymienionych jest przeszło 60 rodzajów wydatków, które, mimo że są bezpośrednio związane z prowadzoną działalnością przynoszącą przychód, nie mogą być uznane za koszty uzyskania przychodu. Są to przykładowo takie wydatki jak: wydatki na nabycie gruntów, innych środków trwałych (kosztami są odpisy amortyzacyjne), spłata pożyczek i kredytów (kosztem są odsetki), wartość pracy własnej podatnika, jego małżonka i małoletnich dzieci, darowizny, grzywny i kary pieniężne, koszty reprezentacji i reklamy przekraczające 0,25% przychodów (chyba że reklama prowadzona jest w sposób publiczny), opłat sankcyjnych.

Poza kosztami rzeczywiste ponoszonymi, które podatnik może potrącić od przychodu, w ustawie o podatku dochodowym określone zostały w stosunku do niektórych źródeł przychodów tzw. **koszty zryczałtowane**. Przybierają one postać określonego procentowo lub kwotowo wskaźnika odnoszonego do przychodu uzyskiwanego z danego źródła.

Koszty zryczałtowane w wysokości 20% przychodu znajdują zastosowanie m.in. do⁶:

- przychodów z tytułu samodzielnie wykonywanej działalności artystycznej, literackiej, naukowej i publicystycznej, w tym z tytułu udziału w konkursach z dziedziny nauki, kultury i sztuki oraz dziennikarstwa, jak również przychodów z uprawiania sportu,
  - wynagrodzenie osób, którym organ władzy lub administracji państwowej lub samorządowej, sąd, prokurator zlecił wykonanie określonych czynności,
  - przychody z tytułu usług wykonywanych w ramach umowy zlecenia lub o dzieło, jeżeli usługi te nie wchodzą w zakres działalności gospodarczej zleceniobiorcy wykonywanej na rzecz ludności.
- Koszty zryczałtowane w wysokości 50% stosuje się do przychodu:
- z tytułu zapłaty oraz opłaty licencyjnej za przeniesienie prawa własności projektu wynalazczego, topografii układu scalonego, znaku towarowego lub wzoru zdobniczego,
  - z tytułu korzystania przez twórców z praw autorskich i praw pokrewnych lub rozporządzania przez nich tymi prawami.

⁶ Zob. art. 13 pkt 2, 4, 6, 8 u.p.d.o.f.

Jeżeli podatnik osiągnący wyżej wymienione przychody, do których znajdują zastosowanie 20- lub 50-procentowe koszty zryczałtowane, posiada rachunki stwierdzające, że faktycznie poniesione przez podatnika koszty są wyższe, należy stosować koszty udokumentowane rachunkami. W tym wypadku przyjęcie kosztów faktycznie poniesionych przez podatnika jest rozwiązaniem dla niego korzystniejszym, ale powinien on udowodnić wysokość poniesionych kosztów.

Również w sposób zryczałtowany zostały ustalone koszty uzyskania przychodu z tytułu stosunku pracy, stosunku służbowego, spółdzielczego stosunku pracy oraz pracy nakładczej oraz pokrewnych źródeł przychodów (kontrakty menedżerskie, członkowie zarządów, rad nadzorczych). Są one określone kwotowo i w 2005 r. wynoszą dla pracujących na jednym etacie 102 zł 25 gr miesięcznie, ale nie więcej niż 1227 zł za cały rok. Koszty te są zwiększane dla wieloletniaków i osób pracujących poza stałym miejscem zamieszkania.

Jeżeli koszty uzyskania przychodu przekraczają przychód, powstaje **strata**, która może być pokryta z dochodu osiągniętego w najbliższych, kolejno po sobie następujących 5 latach podatkowych, z tym że wysokość obniżenia w którymkolwiek z tych lat nie może przekroczyć 50% tej straty. Strata może być pokryta tylko z dochodu uzyskanego ze źródła przychodów, które przyniosło stratę. Nie można odliczać straty z tytułu odpłatnego zbycia rzeczy i praw majątkowych oraz ze źródeł przychodów, z których dochody wolne są od podatku dochodowego.

Przedmiotem podatku dochodowego od osób fizycznych jest nie tylko dochód, ale w określonych wypadkach przychód. Jest tak m.in. w przypadku opodatkowania rent i emerytur, zasiłków pieniężnych z ubezpieczenia społecznego, dotacji, subwencji. Środki uzyskane z tych tytułów podlegają opodatkowaniu bez pomniejszenia o koszty uzyskania przychodu.

Przychód (z pewnymi wyjątkami) jest przedmiotem podatku dochodowego również wówczas, gdy stosowane są tzw. **zryczałtowane formy opodatkowania**. Ta forma opodatkowania polega na zastosowaniu procentowej stawki proporcjonalnej do przychodu z określonego źródła. Przychody opodatkowane w tej formie nie są łączone z dochodami opodatkowanymi na zasadach ogólnych. Tak więc zapłacone stawki zryczałtowanej powoduje wygaśnięcie zobowiązania w stosunku do tych dochodów uzyskanych przez podatnika w roku podatkowym.

Podatkowi dochodowemu w formie zryczałtowanej podlegają m.in.:

- 1) przychody kapitałowe:
  - a) z odsetek od lokat i pożyczek, dyskonta lub oprocentowania papierów wartościowych,
  - b) dochodów z udziałów w funduszach kapitałowych,
  - c) z dywidend i innych przychodów z tytułu udziału w zyskach osób prawnych.
- 2) z wynagrodzeń za udzielanie pomocy Policji, organom kontroli skarbowej,

Strazy Granicznej, Wojskowym Służbom Informacyjnym, Zandarmerii Woj-

skowej lub Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu. Stawka wynosi 20%,

- 3) z wypłacanych emerytom lub rencistom świadczeń pieniężnych z tytułu łączącego ich uprzednio z zakładem pracy stosunku pracy. Podatek wynosi 10% przychodu,
- 4) z tytułu wygranych w konkursach, grach i zakładach wzajemnych lub nagród związanych ze sprzedażą premiiową. Zryczałtowany podatek od wygranych wynosi 10% przychodu z tego tytułu,
- 5) od dochodów z nieujawnionych źródeł przychodów lub nieznajdujących pokrycia w ujawnionych źródłach. Stawka wynosi w tym przypadku 75%.

Zryczałtowane formy opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych uregulowane są też w ustawie z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz.U. Nr 144, poz. 930 ze zm.). Ustawa ta normuje kartę podatkową, ryczałt od przychodów ewidencjonowanych oraz ryczałt od przychodów duchownych. Te formy ryczałtu są omówione w dalszej części podręcznika.

4.3. Podstawa opodatkowania

Podstawą opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych jest **dochód** rozumiany jako różnica pomiędzy przychodami ze źródła przychodów i kosztami ich uzyskania. **Wyjątkiem** od reguły są **zryczałtowane formy opodatkowania**, gdzie podstawą obliczania podatku jest **przychód**. W ustawie (rozdział 5) unormowane zostały szczególne zasady ustalania dochodu znajdujące zastosowanie do podatników zobowiązanych do sporządzania sprawozdania finansowego, prowadzących podatkową księgę przychodów i rozchodów, osiągających przychody z działań specjalnych produkcji rolnej, z tytułu udziału w zyskach osób prawnych oraz z tytułu odpłatnego zbycia rzeczy. W specyficzny sposób została określona podstawa opodatkowania w przypadku likwidacji działalności gospodarczej. Dochód w takich wypadkach ustala się przy zastosowaniu wartości ustalonej według cen zakupu pozostałych na dzień likwidacji towarów handlowych, materiałów, wyrobów oraz wyposażenia takiego wskaźnika procentowego, jaki wynika z udziału dochodu w przychodach w okresie ostatnich 3 miesięcy, a jeżeli w tym okresie dochód nie nastąpił – w roku podatkowym poprzedzającym rok, w którym nastąpiła likwidacja działalności.

Jeżeli ustalenie dochodu w jeden z wyżej wskazanych sposobów nie jest możliwe, jest on ustalany w drodze oszacowania. Dokonuje tego organ podatkowy w ramach prowadzonego postępowania podatkowego.

Dochód stanowi podstawę opodatkowania **może być pomniejszony** o określone w art. 26 i 26b u.p.d.o.f. **odliczenia**. Najważniejsze z tych odliczeń dotyczą

- zapłaconych przez podatnika lub potrąconych przez płatnika składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe, chorobowe oraz wypadkowe, jeżeli nie zostały zaliczone do kosztów uzyskania przychodów,
- wydatków ponoszonych przez podatnika z tytułu użytkowania internetu w miejscu zamieszkania do kwoty nieprzekraczającej 760 zł,
- darowizn na cele z zakresu działalności pożytku publicznego i kultury religijnej o wysokości dokonanej darowizny, nie więcej jednak niż kwotę stanowiącą 6% dochodu,

▪ wydatków na cele rehabilitacyjne ponoszonych przez podatnika będącego osobą niepełnosprawną lub podatnika, na którego utrzymaniu są osoby niepełnosprawne,

- faktycznie poniesionych w roku podatkowym wydatków na spłatę odsetek od kredytu (pożyczki) udzielonego podatnikowi na sfinansowanie inwestycji mającej na celu zaspokojenie własnych potrzeb mieszkaniowych podatnika (budowa domu, zakup mieszkania, nadbudowa, rozbudowa lub przebudowa budynku na cele mieszkalne). Odliczyć można tylko odsetki od tej części kredytu, która odpowiada górnemu limitowi określone w art. 26b ust. 4 u.p.d.o.f. Limit ten wynosi 189 000 zł. Jest to kwota corocznie waloryzowana.

Katalog kwot, które mogą być odliczone od dochodu przed opodatkowaniem, w ostatnich latach został bardzo poważnie ograniczony. Nie można już odliczać bardzo popularnych do niedawna rent i innych trwałych ciężarów, wydatków związanych z budową domu, z mieszkaniami na wynajem czy też tzw. wydatków inwestycyjnych. Ograniczanie tych odliczeń jest zjawiskiem pozytywnym, prowadzącym do zmniejszenia nadmierne rozbudowanego systemu ulg w omawianym podatku. Warto zauważyć, że praktyczne stosowanie większości z tych ulg nie prowadzi do realizacji zakładanych przez ustawodawcę celów i bardzo często jest podstawą do uchylania się i unikania płacenia tego podatku.

W dalszym ciągu, pomimo pewnych wątpliwości, istnieje możliwość odliczenia od dochodu darowizn na kościelną działalność charytatywno-opiekuńczą. Podstawą tych odliczeń są postanowienia ustaw regulujących stosunki państwa z danym kościołem lub związkiem wyznaniowym. Darowizny na kościelną działalność charytatywno-opiekuńczą zmniejszają podstawę opodatkowania podatkiem dochodowym darczyńców, jeżeli obdarowana osoba przedstawi darczyńcy pokwitowanie odbioru oraz, w okresie 2 lat od przekazania darowizny, sprawozdanie o przeznaczeniu jej na tę działalność. W odniesieniu do darowizn niespełniających tych dwóch warunków mają zastosowanie ogólne przepisy podatkowe ograniczające wysokość odliczenia do 6% dochodu⁷. Możliwość odliczenia całej

⁷Sprawa znalazła swój finał w NSA, który w pełnym 20-osobowym składzie Izby Finansowej w dniu 14 marca 2005 r. podjął uchwałę, w której ostatecznie potwierdził możliwość dokonywania odliczeń na wyżej wymienione cele bez limitu, sygn. akt FPS 5/04, ONSAIWSA 2005, nr 3, poz. 49.

darowizny od dochodu z pewnością zachęca do wspomaganie działalności charytatywnej, a tym samym czyni ją bardziej powszechną.

Analizując odliczenia od podatku dochodowego należy wskazać na podejmowane w Polsce próby wprowadzenia tzw. **negatywnego podatku dochodowego**. Koncepcja negatywnego podatku dochodowego pojawiła się w związku z tym, że bardzo często najbiedniejszym rodzinom nie można pomóc poprzez stosowanie ulg w podatku dochodowym z uwagi na to, że nie płacą one w ogóle podatku albo płacą w kwotach zbyt małych, aby można było w pełni zastosować daną ulgę. Co rodzinie po uldze w postaci odliczenia od podatku, wówczas gdy i tak nie płaci ona żadnego podatku z uwagi na niski dochód. Negatywny podatek dochodowy jest to instytucja, której głównym celem jest umożliwienie rodzinie skorzystania w pełni z przysługujących jej ulg podatkowych w sytuacji, gdy dochód lub płacony od niego podatek jest zbyt mały, aby odliczyć od niego całą kwotę przysługującej ulgi. Jeżeli kwota ulgi (zniżki podatku lub odliczenia od dochodu) przekracza faktyczny podatek od dochodu rodziny, to nadwyżka ta „nie przepada”, ale jest zwracana na rzecz tejże rodziny w postaci zasiłku lub w innej formie.

W doktrynie wskazuje się na **dwa podstawowe modele** konstrukcji negatywnego podatku dochodowego⁸. **Pierwszy z nich** bazuje na dochodzie uzyskanym przez członków rodziny. Od dochodu rodziny odejmuje się kwotę dochodu, pomniejszając ją o kwotę ulgi. W przypadku, gdy dochód rodziny jest mniejszy niż kwota dochodu uprawniająca rodzinę do świadczeń ze strony państwa, powstaje ujemna podstawa opodatkowania. Do tej ujemnej kwoty stosuje się stawkę podatku i w ten sposób oblicza kwotę świadczenia na rzecz rodziny. Kwota ta jest określana negatywnym podatkiem dochodowym.

Drugi model konstrukcji negatywnego podatku dochodowego bazuje na kwocie podatku płaconej przez rodzinę. Od dochodu faktycznie uzyskanego przez członków rodziny wylicza się kwotę podatku według obowiązującej skali podatkowej. Od takiej wyliczonej kwoty podatku odejmuje się ustawowo określona kwota wolną przysługującą danej rodzinie. Jeżeli kwota ta jest mniejsza od kwoty podatku obliczonej od faktycznego dochodu rodziny, różnica ta jest wpłacana na rzecz budżetu. Natomiast w przypadku, gdy wynikająca z ustawy kwota wolna jest wyższa od podatku obciążającego dochód rodziny, nadwyżka ta jest przekazywana na rzecz rodziny.

W Polsce była i jest nadal prowadzona dyskusja nad możliwością wprowadzenia negatywnego podatku dochodowego przy opodatkowaniu rodziny⁹. Wskazano

⁸ Tamże.

⁹ Zob. I. Bolkowiak, M. Majewicz, *Polityka rodzinna a system podatkowy*, Warszawa 1996; I. Bolkowiak, *Jak opodatkować wynagrodzenie za pracę*, Finans 1983, nr 3; H. Litwińczuk, *Opodatkowanie rodziny*, Warszawa 1989; W. Wojtowicz, P. Smoleń, *Podatek dochodowy od osób fizycznych* – prorodzinny czy neutralny, Warszawa 1999.

je się w niej, że negatywny podatek dochodowy ma wiele zalet, do których należy zaliczyć możliwość efektywnej pomocy rodzinom uzyskującym bardzo małe dochody, zmniejszenie liczby kosztownych transferów pieniężnych pomiędzy państwem a członkami rodziny czy też ustawowe ujednolicenie zasad pomocy otrzymywanej przez rodziny w oparciu o obiektywne kryteria¹². Głównym mankamentem tego podatku jest jego skomplikowana konstrukcja, która naraza podatnika na konsekwencje związane z wadliwym jego obliczeniem.

4.4. Stawki podatku

Podstawowe znaczenie w konstrukcji podatku mają stawki zawarte w następującej skali podatkowej:

Podstawa obliczenia podatku (w złotych)		Podatek wynosi
ponad	do	
	37 024	19% podstawy obliczania minus kwota 530,08 zł
37 024	74 048	6504,48 zł + 30% nadwyżki ponad 37 024 zł
74 048		17 611,68 zł + 40% nadwyżki ponad 74 048 zł

Stawki zawarte w tej skali mają charakter **progressywny, kwotowo-procentowy**. Nie są to wszakże jedyne stawki występujące w podatku dochodowym od osób fizycznych. **Odmiennej rodzaj stawkę występuje w zryczałtowanych formach opodatkowania**. Są to stawki **procentowe, proporcjonalne**. W zależności od źródła przychodu stawki te wynoszą od 10% do 75% przychodu.

I tak np. przy opodatkowaniu dochodu z tytułu likwidacji działalności gospodarczej stawka wynosi **10%** dochodu. Również **10-procentowa** stawka jest stosowana przy sprzedaży nieruchomości oraz opodatkowaniu wygranych w grach i zakładach. Stawka w wysokości **19%** jest stosowana m.in. przy opodatkowaniu przychodów kapitałowych (odsetki od lokat, dywidendy). Omawiana stawka podatkowa znalazła, poczynając od początku 2004 r., szerokie zastosowanie w stosunku do podatników prowadzących działalność gospodarczą. Mogą oni, składając stosowne oświadczenie w urzędzie skarbowym, wybrać opodatkowanie według proporcjonalnej stawki **19-procentowej**. Brak tego oświadczenia oznacza, że są oni opodatkowani na tzw. zasadach ogólnych, tzn. według stawek zawartych w skali podatkowej. Wybór stawki wynoszącej **19%** jest obwarowany licznymi warunkami. Przede wszystkim podatnicy korzystający z tej formy opodatkowania tracą pra-

¹² Zob. W. Wojtowicz, P. Smoleń, *Podatek...*, op. cit., s. 37.

wo do większości ulg w postaci odliczeń od dochodu i podatku (za wyjątkiem odliczenia od dochodu składek na ubezpieczenia społeczne i od podatku – składki na ubezpieczenie zdrowotne). Nie mogą także korzystać z preferencyjnego rozliczenia przewidzianego dla małżonków i osób samotnie wychowujących dzieci. Wybór tej stawki oznacza konieczność prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów lub ksiąg rachunkowych oraz składania odrębnego rozliczenia rocznego. Rezygnacja z opodatkowania w tej formie wymaga złożenia oświadczenia w urzędzie skarbowym. Wprowadzenie możliwości wyboru opodatkowania dochodu z działalności gospodarczej według stawki 19-procentowej upodobiło system opodatkowania dochodu osób fizycznych do systemu obowiązującego osoby prawne. Proces ten należy ocenić pozytywnie z uwagi na likwidowanie różnic podmiotowych przy opodatkowaniu dochodów z działalności gospodarczej. Po wprowadzeniu omawianej zmiany osoby fizyczne będące przedsiębiorcami mogą być opodatkowane według takiej samej stawki jak osoby prawne.

Obecnie stosunkowo wąski zakres zastosowania posiada od niedawna bardzo popularna stawka wynosząca 20%. Znajduje ona zastosowanie m.in. do nierozliczonych osiągniętych przychodów z tytułu działalności wykonywanej osobistej (działalność artystyczna, literacka, naukowa, trenerska, oświatowa, publicystyczna), z praw autorskich i pokrewnych.

Specyficzna stawka jest zawarta w art. 30d u.p.d.o.f., gdzie mowa jest o opodatkowaniu dochodu z transakcji pomiędzy podmiotami powiązаныmi rodzinnie, majątkowo lub kapitałowo. Stawka wynosi 50% różnicy między dochodem zadeklarowanym przez podatnika a określonym przez organy podatkowe.

Najwyższa stawka podatku jest stosowana do dochodów z nieujawnionych źródeł przychodów lub nieznajdujących pokrycia w ujawnionych źródłach przychodu. Wynosi ona 75% dochodu.

4.5. Ułgi i zwolnienia

Zwolnienia w omawianym podatku mają w zasadzie **charakter przedmiotowy**. Są one zawarte w art. 21 u.p.d.o.f., gdzie wymienionych jest ponad 100 (!) rodzajów zwolnień. Tak duża ich ilość przyczynia się do naruszenia zasady powszechności i równości opodatkowania dochodu. Trudno jest doszukać się w tym przepisie reguł, które decydowały o zwolnieniu poszczególnych rodzajów dochodów. Bardzo często są one wprowadzane przez parlament RP w drodze „wymuszenia” przez pewne kategorie podatników. Część z nich została przeniesiona do obowiązującej ustawy z poprzednich regulacji, chociaż straciły one swoje znaczenie. Tak rozbudowany katalog zwolnień podatkowych należy uznać za najstarszy element konstrukcji omawianego podatku. Ma on bardzo przypadkowy i kazuistyczny charakter, przez co nie można zwolnień tam zawartych traktować jako systemowych.

W efekcie w niewielkim zakresie, jeśli w ogóle, przyczyniają się one do realizacji zakładanych przez ustawodawcę celów, a kosztują budżet państwa bardzo dużo. Powodują one, i tu nie ma żadnych wątpliwości, pogmatwanie konstrukcji podatku dochodowego. Ich duża ilość i brak jasnych kryteriów ich wprowadzenia do systemu skutkuje tym, że stosowanie ich w praktyce wiąże się z szeregiem problemów interpretacyjnych. To wszystko uzasadnia formułowane od dawna postulaty drastycznego ograniczenia zwolnień występujących w tym podatku.

Przykładowo można wskazać na **następujące rodzaje zwolnień**:

- kwoty otrzymane z tytułu ubezpieczeń majątkowych i osobowych,
  - odprawy posmiertne i zasiłki pogrzebowe,
  - zasiłki z tytułu urodzenia dziecka wypłacane z funduszy związków zawodowych,
  - wartość świadczeń rzeczowych wynikających z przepisów dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy,
  - ekwiwalenty pieniężne za używane przez pracowników przy wykonywaniu pracy narzędzia, materiały lub sprzęt, stanowiące ich własność,
  - diety i inne należności za czas podróży służbowej pracowników – do wysokości określonej w odrębnych przepisach,
  - diety oraz kwoty stanowiące zwrot kosztów, otrzymywane przez osoby wykonujące czynności związane z pełnieniem obowiązków społecznych i obywatelskich – do wysokości nie przekraczającej 2280 zł,
  - przychody uzyskane z tytułu sprzedaży całości lub części nieruchomości wchodzących w skład gospodarstwa rolnego.
- Pomimo podejmowanych prób ograniczenia katalogu tego typu zwolnień, wcale ich nie ubywa. Daje się zauważyć tendencję odwrotną – duży nacisk zwłaszcza polityków na wprowadzanie coraz to nowych, bardzo „indywidualnych” zwolnień przedmiotowych. Nie jest to dobry, czego nie trzeba uzasadniać, sposób kształtowania prawa podatkowego. Chcąc ograniczyć te niekorzystne zjawisko, należałoby rozważyć możliwość zwiększenia kwoty wolnej od podatku (umożliwiłoby to wyeliminowanie szeregu drobnych zwolnień) oraz szerszego stosowania w przypadkach losowych i społecznie uzasadnionych sytuacji ulg uznaniowych uregulowanych w Ordynacji podatkowej (rozłożenie na raty, umorzenie zaległości podatkowej).
- Swoistą formą ulg w podatku dochodowym są omówione już odliczenia od dochodu oraz odliczenia od podatku. Wprowadzony od początku 1997 r. stosunkowo szeroki katalog odliczeń od kwoty podatku został mocno ograniczony na początku 2004 r. Nie ma już tak popularnych do niedawna odliczeń od podatku wydatków na remont i modernizację domu lub mieszkania lub wpłaty na wyodrębniony fundusz remontowy spółdzielni mieszkaniowej lub wspólnoty mieszkaniowej, dojazd dzieci do szkół, zakup przyrządów i pomocy naukowych, programów komputerowych oraz wydatków fachowych, na odpłatne dokształcanie i doskonalenie zawodowe czy też na odpłatne kształcenie w szkołach wyższych.

Odliczenia te nie służyły realizacji zakładanych celów, a kosztowały przy tym budżet państwa dosyć dużo. W chwili obecnej obowiązują w zasadzie **dwie odliczenia od podatku**, a mianowicie:

- 1) składka na ubezpieczenie zdrowotne w wysokości 7,75% podstawy jej wymiaru oraz
- 2) wpłaty na rzecz organizacji pożytku publicznego – maksymalnie 1% podatku należnego od podatnika.

4.6. Tryb i warunki płatności

Podatek dochodowy jest w trakcie roku podatkowego opłacany w **formie miesięcznych zaliczek**. Zaliczki na podatek w zależności od źródła przychodu są pobierane przez płatnika lub samodzielnie opłacane przez podatnika. W pierwszym rzędzie kwota zaliczki ulega obniżeniu o kwotę składki na powszechne ubezpieczenie zdrowotne, która zasadniczo wynosi 7,75% podstawy jej wymiaru. Jeśli składka na ubezpieczenie zdrowotne obliczona przez płatnika będzie wyższa niż miesięczne zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych, składkę obniża się do wysokości zaliczki. **Płatnikiem** podatku dochodowego zobligowanym do pobierania zaliczek na podatek dochodowy są m.in.: zakłady pracy, rolnicze spółdzielnie produkcyjne, organy rentowe, banki, organy zatrudnienia, arensy śledcze oraz zakłady karne i uczelnie. Podmioty te są ustawowo zobowiązane do obliczenia, pobierania i przekazywania na rachunek właściwego urzędu skarbowego zaliczki od dochodów przez nich wypłacanych podatnikowi.

Samodzielnie zaliczki muszą opłacać podatnicy osiągający przychody m.in. z:

- działalności gospodarczej,
- wykonywanej samodzielnie działalności artystycznej, literackiej, naukowej, publicystycznej i sportowej (wówczas, gdy nie ma płatnika),
- najmu i dzierżawy,
- działań specjalnych produkcji rolnej,
- rent i emerytur otrzymanych z zagranicy, o ile nie otrzymują tych świadczeń za pośrednictwem banku.

Obowiązek wpłacenia zaliczki i złożenia stosownej **deklaracji** powstaje w miesiącu, w którym dochód podlegający opodatkowaniu przekroczył kwotę wolną od podatku. Deklaracja z wyliczoną zaliczką musi być złożona w urzędzie skarbowym do 20 dnia każdego miesiąca za miesiąc poprzedni. Zaliczkę za gruz dzień w wysokości należnej za listopad, uiszcza się, składając deklarację w terminie do dnia 20 grudnia. Wysokość zaliczki za dany miesiąc ustala się odnosząc dochód uzyskany od początku roku do skali podatkowej i pomniejszając uzyskaną kwotę o sumy zaliczek za miesiące poprzedzające. Różnica ta jest zaliczką za dany miesiąc. Zaliczkę wpłaca się do urzędu skarbowego w wysokości pomniejszonej o zapłacone składki na ubezpieczenia zdrowotne.

W art. 44 ust. 6b u.p.d.o.f. przewidziany jest **uproszczony sposób opłacania zaliczek na podatek**. Otóż podatnicy mogą, zawiadamiając o tym urząd skarbowy, opłacać zaliczki w wysokości 1/12 podatku wynikającego z zeznania złożonego za poprzedni rok podatkowy. Podatnicy, którzy wybrali uproszczoną formę opłacania zaliczek ostatecznie rozliczają się w zeznaniu rocznym składanym na ogólnych zasadach.

Podatnicy, którzy po raz pierwszy rozpoczęli prowadzenie działalności gospodarczej są zwolnieni z obowiązku opłacania podatku w formie zaliczek w roku podatkowym następującym po roku rozpoczęcia działalności. Korzystanie z tego przywileju jest obwarowane licznymi warunkami, co w praktyce powoduje, że instytucja ta nie jest zbyt popularna. Dochód, od którego nie odprowadzono zaliczek na podatek, łączy się z dochodami wykazanymi w zeznaniach składanych za 5 kolejnych lat w wysokości 20% tego dochodu w każdym z tych lat.

Podatnicy w terminie do dnia 30 kwietnia następnego roku są zobowiązani **złożyć zeznanie o wysokości osiągniętego dochodu** (lub poniesionej straty) w roku podatkowym. Jeżeli podatnik, od dochodu którego zaliczki pobiera płatnik, złoży temu płatnikowi w terminie do dnia 10 stycznia stosowne oświadczenie, to zeznanie roczne za niego sporządza płatnik. W oświadczeniu tym podatnik stwierdza, że poza dochodami uzyskanymi u płatnika nie osiągnął innych dochodów (z pewnymi wyjątkami), nie ponosi wydatków podlegających odliczeniu od dochodu i nie będzie korzystał z możliwości łącznego opodatkowania jego dochodów z dochodami małżonka. Jeżeli płatnik nie otrzyma wspomnianego oświadczenia, to jest zobowiązany w terminie do końca lutego przekazać podatnikowi i urzędowi skarbowemu imienne informacje o dochodach uzyskanych przez podatnika w danym roku podatkowym.

Podatnicy, za których zeznania nie składa płatnik, składają to zeznanie samodzielnie i w tym samym terminie wpłacają na rachunek właściwego urzędu skarbowego różnicę pomiędzy podatkiem należnym od dochodu wynikającego z zeznania a sumą należnych za dany rok zaliczek, uwzględniając w pierwszym rzędzie zapłacone składki na ubezpieczenie zdrowotne.

5. Zryczałtowane formy opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych

Do końca 1997 r. zryczałtowane formy opodatkowania podatkiem dochodowym uregulowane były w stosownych rozporządzeniach. Wejście w życie Konstytucji, a zwłaszcza art. 217, z którego wynika, że wszystkie istotne elementy

konstrukcji podatku powinny być uregulowane w ustawie, spowodowało zaśąpienie dotychczasowych rozporządzeń ustawą z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz.U. Nr 144, poz. 930 ze zm.). W ustawie tej uregulowana jest karta podatkowa, ryczałt od przychodów ewidencjonowanych i ryczałt od przychodów osób duchownych.

Należy podkreślić, że nie są to odrębne podatki, ale jedynie **zryczałtowane (uproszczone) formy opłacania podatku dochodowego**. Przychodów objętych tą formą opodatkowania nie łączy się z przychodami, od których opłaca się podatek dochodowy na ogólnych zasadach. Cechą charakterystyczną tych form opodatkowania dochodu jest to, że podatek może je uzyskać na wniosek złożony w urzędzie skarbowym (za wyjątkiem ryczałtu od przychodów osób duchownych). Nie mają one zatem charakteru obligatoryjnego, co do niedawna charakteryzowało ryczałt od przychodów ewidencjonowanych. Podatnik prowadzący działalność gospodarczą, który nie ubiega się o żadną z form uproszczonych, opłaca podatek dochodowy na zasadach ogólnych. Sprowadza się to do tego, że prowadzi on podatkową księgę przychodów i rozchodów lub księgę rachunkową i płaci podatek wyliczony na podstawie stawek wynikających ze skali podatkowej, chyba że wybrze opodatkowanie według stawki liniowej wynoszącej 19%. Zasady ogólne opłacania podatku dochodowego przez przedsiębiorców charakteryzują się koniecznością prowadzenia ksiąg podatkowych, opłacania zaliczek i składania zeznań podatkowych, gdzie wyliczony jest podatek albo w oparciu o skalę podatkową, albo też według stawki liniowej (19%). Obok zasad ogólnych opłacania podatku, które powinny być regułą, ustawodawca przewidział uproszczone sposoby opłacania podatku dochodowego. Zasadniczym celem ich wprowadzenia jest fakt, że nie wszyscy podatnicy z uwagi na wiek, wykształcenie, charakter i skalę prowadzonej działalności gospodarczej powinni podlegać rygorom prowadzenia dokumentacji podatkowej, składania deklaracji, wyliczania zaliczek na podatek. Stąd też uproszczone formy opłacania podatku dochodowego powinny być uzupełnieniem zasad ogólnych, skterowanym do podatników, którzy z różnych powodów nie są w stanie podolać tym zasadom. Formy uproszczone powinny być wyjątkiem od zasad ogólnych. W Polsce dano się do niedawna zauważyć niepokojące zjawisko rozszerzania zakresu uproszczonego opodatkowania, co było zwłaszcza widoczne w stosunku do ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych. Ta forma opodatkowania przekształcała się w podstawowy sposób opłacania podatku przez podatników prowadzących niewielkie firmy. W ten sposób w istocie rzeczy przestawali oni płacić podatek dochodowy w czystej postaci od dochodu rozumianego jako różnica pomiędzy przychodami i kosztami na rzecz opodatkowania obrotu. W ten sposób zabrało się wszystkie pozytywne cechy opodatkowania bezpośrednio dochodu, a podatnicy odzwyczajali się od podstawowych obowiązków charakterystycznych dla nowoczesnych systemów podatkowych (prowadzenie ksiąg podatkowych, ewi-

dencjonowanie przychodów i kosztów, składanie zeznań o osiągniętych dochodach itd.). Tak więc nie kwestionując potrzeby istnienia uproszczonych form opodatkowania dochodów, należy stwierdzić, że powinny one być stosowane w ograniczonym zakresie jako uzupełnienie zasad ogólnych. Niepokojące zjawisko rozszerzania się ryczałtowych form opodatkowania uległo zahamowaniu po wprowadzeniu w 2004 r. 19-procentowej stawki liniowej od dochodu z działalności gospodarczej. Podatnicy zaczęli dostrzegać atrakcyjność opodatkowania według tej stawki i rezygnować z opodatkowania zryczałtowanego.

5.1. Karta podatkowa

Karta podatkowa, co należy podkreślić, jest dochodem budżetów gmin, ale z uwagi na to, że wszystkie formy zryczałtowane zostały od początku 1999 r. uregulowane jedną ustawą, świadczenie to jest omówione w rozdziale obejmującym podatki państwowe. Na samym początku należy stwierdzić, o czy była mowa wyżej, że karta podatkowa nie jest podatkiem, a jedynie formą uproszczoną opłacania podatku dochodowego przez określonych w tej ustawie podatników. Podatnicy płacący kartę podatkową nie są już (od 2002 r.) zwolnieni od podatku od towarów i usług. Płacą również na ogólnych zasadach podatek akcyzowy i inne podatki związane z wykonywaną przez nich działalnością (np. podatek od nieruchomości i od środków transportowych). Jeżeli podatnicy płacący kartę podatkową osiągną inne dochody (np. ze stosunku pracy), to dochody te nie są objęte kartą i należy od nich zapłacić podatek dochodowy na ogólnych zasadach. Dochody objęte kartą podatkową nie są łączone z innymi dochodami podatnika.

Z opodatkowania w formie karty podatkowej mogą korzystać **osoby fizyczne i spółki cywilne osób fizycznych** (z wyłączeniem pewnych rodzajów działalności), **które prowadzą jeden z rodzajów działalności wymienionych w rozporządzeniu**. Są to następujące rodzaje działalności:

- 1) działalność usługowo-wytwórcza. W załączniku nr 3 do ustawy wymienionych jest 95 rodzajów usług, których wykonywanie uprawnia do opodatkowania w formie karty podatkowej. Przykładowo można podać, że są to usługi z zakresu mechaniki i elektromechaniki pojazdowej, ślusarstwa, tapicerstwa, krawiectwa, fryzjerstwa, intraligatorstwa, szklarstwa, robót budowlanych, prowadzenie parkingów itp.,
- 2) handel detaliczny artykułami spożywczymi, rolnymi i ogrodniczymi,
- 3) handel detaliczny artykułami przemysłowymi,
- 4) gastronomia, jeśli nie jest prowadzona sprzedaż alkoholu,
- 5) w zakresie usług transportowych wykonywanych przy użyciu jednego pojazdu,
- 6) usługi rozrywkowe, takie jak automaty zręcznościowe, karuzele, imprezy sanochodowe, strzelnice, kolejki torowe,

- 7) w zakresie sprzedaży posiłków domowych w mieszkaniach, jeżeli nie jest prowadzona sprzedaż alkoholu,
  - 8) w wolnych zawodach – świadczenie usług w zakresie ochrony zdrowia ludzkiego (lekarz, felczer, technik dentystryczny, pielęgniarka, położna),
  - 9) świadczenie usług weterynaryjnych,
  - 10) opieka domowa nad dziećmi i osobami chorymi,
  - 11) usługi edukacyjne w zakresie udzielania lekcji na godziny.
- Kartą podatkową mogą być objęci tylko ci podatnicy, którzy wykonują wymieniony rodzaj działalności i ponadto:
- złożą wniosek o opodatkowanie w formie karty podatkowej w terminie do dnia 20 stycznia roku podatkowego. Podatnik, który rozpoczął wykonywanie działalności w ciągu roku, powinien złożyć wniosek przed rozpoczęciem tej działalności. Jeżeli podatnik do dnia 20 stycznia roku podatkowego nie zgłosi w urzędzie skarbowym zaprzestania działalności opodatkowanej w formie karty, to automatycznie, bez jego wniosku karta przechodzi na rok następny;
  - nie prowadzą, poza działalnością objętą kartą, innej pozarolniczej działalności gospodarczej;
  - małżonek podatnika nie wykonuje działalności gospodarczej w tym samym zakresie,
  - przy prowadzeniu działalności nie korzystają zarówno z usług osób niezatrudnionych przez siebie na podstawie umowy o pracę, jak i z innych zakładów lub przedsiębiorstw, chyba że chodzi o usługi specjalistyczne,
  - łączne zatrudnienie nie przekracza określonego w ustawie stanu zatrudnienia dla danego rodzaju działalności. Nie stanowi przeszkody do opodatkowania w formie karty podatkowej dodatkowe zatrudnienie członków rodziny podatnika pozostających we wspólnym gospodarstwie domowym, osób zatrudnionych w celu nauki zawodu (do 3 osób), pracowników zatrudnionych wyłącznie przy sprzedaży wyrobów, przyjmowaniu zleceń na usługi, prowadzeniu księgowości, utrzymywaniu czystości, kierowców – pod warunkiem, że podatnik określi na piśmie zakres ich czynności. Nie wlicza się do dopuszczalnej liczby pracowników również bezrobotnych absolwentów zatrudnionych w celu odbycia stażu (max. 4 osoby) i zarejestrowanych w urzędzie przez okres co najmniej 6 miesięcy (do 3 osób).

Wysokość karty podatkowej wynika z tabel stanowiących załącznik nr 3 do ustawy, gdzie przy każdym rodzaju działalności podana jest stawka miesięczna na karty. Wysokość stawki jest zależna od ilości zatrudnionych pracowników i w niektórych przypadkach – od liczby mieszkańców w miejscowości, w której prowadzona jest działalność, ilości godzin świadczonych usług, liczby urządzeń itp. Stawka karty właściwa dla podatnika prowadzącego działalność w wnosku o opodatkowanie w tej formie rodzaj działalności gospodarczej wynika z decyzji o opodatkowaniu w tej formie, co nie w każdym przypadku było korzystne. Była

karta podatkowa jest przyznawana i ustalana jest jej wysokość we wspomnianej decyzji. Podatnik jest uprawniony do zrzeczenia się opodatkowania w formie karty w ciągu 14 dni od doręczenia mu decyzji określającej stawkę. W razie zrzeczenia się karty podatkowej, podatnik jest zobowiązany do prowadzenia ksiąg podatkowych i opłacania podatku na zasadach ogólnych lub – o ile spełnia warunki – ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych.

Od karty podatkowej wynikającej z decyzji organu podatkowego **podatnik odlicza** zapłacone składki na powszechne ubezpieczenia zdrowotne, nie więcej jednak niż 7,75% podstawy wymiaru tej składki. O wysokości odliczonej składki na ubezpieczenia zdrowotne podatnik jest zobowiązany powiadomić urząd skarbowy do dnia 31 stycznia roku następującego po roku podatkowym.

Podatnicy opłacają kartę podatkową **bez wezwania** w terminie do 7 dnia miesiąca za miesiąc ubiegły, a za miesiąc grudzień w terminie do 28 grudnia roku podatkowego. Płacąc kartę podatkową podatnicy nie muszą wypełniać żadnych deklaracji ani zeznań. Są oni zobowiązani do powiadamiania urzędu skarbowego o wszelkich zmianach, które rzutują na warunki opodatkowania w formie karty i na jej wysokość. Niedopełnienie tego wymogu jest zagrożone utratą uprawnień do opodatkowania w formie karty i opodatkowania na zasadach ogólnych.

Podatnicy opodatkowani podatkiem dochodowym w formie karty podatkowej **nie muszą prowadzić żadnych ksiąg podatkowych, składać deklaracji ani zeznań podatkowych. Nie muszą też wpłacać zaliczek na podatek dochodowy.** Jeżeli zatrudniają pracowników to są zobowiązani do prowadzenia poswiadczonej w urzędzie skarbowym **książki ewidencji zatrudnienia.** Muszą też prowadzić **karty przychodów** (indywidualne karty wynagrodzeń) oraz **ewidencje obrotu** na potrzeby podatku od towarów i usług. Podatnicy objęci kartą są zobowiązani – na ogólnych zasadach – do wystawiania i przechowywania rachunków stwierdzających sprzedaż ich towaru lub usługi.

5.2. Ryczałt od przychodów ewidencjonowanych

Ta forma zryczałtowanego podatku dochodowego została wprowadzona w 1994 r. rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 23 grudnia 1993 r. w sprawie zryczałtowanego podatku dochodowego od przychodów osób fizycznych i wywołała wiele kontrowersji. Miała ona do końca 2003 r. – w odróżnieniu od karty podatkowej – obligatoryjny charakter. Podatnicy rozpoczynający działalność gospodarczą na mocy ustawy rozpoczęli opłacanie podatku dochodowego w tej formie, chyba że zrzekli się jej do dnia poprzedzającego dzień rozpoczęcia działalności lub do dnia 20 stycznia roku podatkowego – w przypadku, gdy prowadzili już działalność gospodarczą. Jeżeli tego nie zrobili, to byli „skazani” na opłacanie podatku w tej formie, co nie w każdym przypadku było korzystne. Była

to sytuacja nienormalna, ponieważ podatnicy byli z mocy prawa objęci uproszczoną, a nie ogólną procedurą opłacania podatku dochodowego.

W chwili obecnej, o czym już była mowa, ryczałt od przychodów ewidencjonowanych można uzyskać poprzez **złożenie stosownego oświadczenia**. Pisemne oświadczenie o wyborze opodatkowania w formie ryczałtu podatkowego jest zobowiązany złożyć do dnia 20 stycznia roku podatkowego, a jeżeli rozpoczyna działalność w trakcie roku – do dnia poprzedzającego rozpoczęcie działalności. Jeżeli podatek nie zgłosi do dnia 20 stycznia likwidacji działalności gospodarczej lub nie dokona wyboru innej formy opodatkowania (zasady ogólne, karta podatkowa), uważa się, że nadal prowadzi działalność opodatkowaną w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych.

Opodatkowaniu zryczałtowanym podatkiem dochodowym podlegają **osoby fizyczne i spółki cywilne oraz jawne osoby fizycznych osiągające przychody z działalności gospodarczej, jeżeli w roku poprzedzającym rok podatkowy:**

- uzyskały przychody z tej działalności prowadzonej wyłącznie samodzielnie w wysokości nieprzekraczającej kwoty 250 000 euro lub
  - uzyskały przychody wyłącznie z tytułu udziału w spółce, a suma przychodów wspólników spółki z tej działalności nie przekroczyła kwoty 250 000 euro.
- Jeżeli przychody za rok ubiegły przekroczyły wyżej wymienione kwoty, podatnicy są opodatkowani na zasadach ogólnych i prowadzą podatkową księgę przychodów albo pełną księgowość.

Opodatkowaniu w formie ryczałtu ewidencjonowanego podlega też **osoby nie przychodów z najmu i dzierżawy oraz innych umów o podobnym charakterze**. Wszyscy podatnicy osiągający tego typu dochody, poczynając od 2005 r., mogą płacić od nich podatek w omawianej formie.

Podatek w formie ryczałtu mogą opłacać bez względu na wysokość przychodów **podatnicy, którzy rozpoczęli wykonywanie działalności gospodarczej w danym roku podatkowym**. Po wybraniu tej formy opodatkowania są oni zobowiązani do płacenia podatku zryczałtowanego do końca roku, nawet wówczas, gdy ich przychody przekroczyły 250 000 euro. Dopiero od roku następnego – o ile ich przychód przekroczy tę kwotę – będą mogli być opodatkowani podatkiem dochodowym na ogólnych zasadach.

Podatku dochodowego w tej formie nie muszą opłacać, poza podatnikami już objętymi innymi formami ryczałtu, m.in. następujące kategorie podatników:

- 1) osiągający w całości lub części przychody z tytułu:
  - a) prowadzenia aptek,
  - b) wykonywania wolnych zawodów (mogą jednak z tej formy korzystać lekarze, weterynarze, pielęgniarki, tłumacze, nauczyciele),
  - c) działalności w zakresie udzielania pożyczek pod zastaw (prowadzenia lombardów),
  - d) działalności w zakresie kupna i sprzedaży dewiz i wartości dewizowych,

- 2) wytwarzający wyroby opodatkowane podatkiem akcyzowym,
- 3) świadczący usługi wymienione w załączniku nr 2 do ustawy (np. usługi pośrednictwa w sprzedaży towarów, usługi architektoniczne, prawnicze, pośrednictwa finansowego, edukacyjne).

Podstawą opodatkowania w omawianym ryczałcie jest **przychód** wykazany przez podatnika w prowadzonej przez niego ewidencji, bez pomniejszania o koszty prowadzonej działalności. Podatek jest zobowiązany do wykazywania kwot uzyskanych z poszczególnych rodzajów działalności, do której zastosowanie nie znajdują poszczególne stawki ryczałtu. Przychód tak ustalony może być **pomniejszany o stratę** (osiągniętą przed przejściem na ryczałt) na zasadach określonych w ustawie o podatku dochodowym m od osób fizycznych. Można też **odliczyć** od przychodu: wydatki m.in. na spłatę odsetek od kredytów mieszkaniowych, darowizny na działalność pożytku publicznego i kultu religijnego (do 6% przychodu), wydatki rehabilitacyjne, składki na ubezpieczenia społeczne. Podatnik będący na omawianym ryczałcie korzysta więc z takich samych ulg jak opodatkowany na zasadach ogólnych. Odliczeń tych jednak dokonuje od przychodu, a nie dochodu, tak jak robi to podatnik prowadzący księgę podatkową.

Stawki zryczałtowanego podatku dochodowego, inaczej niż w karcie podatkowej, mają **postać stawki procentowej, stałej, odnoszonej do przychodu z prowadzonej działalności**. Upodabnia to ten ryczałt do podatku obrotowego. Stawki zryczałtowanego podatku dochodowego wynoszą:

- 20% – od przychodów osiągniętych w zakresie wolnych zawodów (lekarze, pielęgniarki, tłumacze, nauczyciele, technicy dentyści),
- 17% – od przychodów ze świadczenia usług hoteli, parkingowych, wynajmu samochodów osobowych, pośrednictwa w handlu hurtowym,
- 8,5% – m.in. działalność usługowa, w tym gastronomiczna w zakresie przychodów ze sprzedaży napojów o zawartości powyżej 1,5% alkoholu, prowadzenia przedszkoli, ogrodów botanicznych i zoologicznych, kolporterów pras i przychodów z dzierżawy i najmu do kwoty stanowiącej równowartość 4000 euro; od nadwyżki ponad tę kwotę ryczałt wynosi 20% przychodów,
- 5,5% – m.in. działalność wytwórcza, usługi w zakresie budownictwa, usługi przewozu ładunków ładorem samochodowym o ładowności pow. 2 ton, sprzedaż biletów komunikacji miejskiej, znaków opłaty skarbowej, znaczków pocztowych,
- 3,0% – m.in. działalność handlowa, usługi gastronomiczne (z wyjątkiem sprzedaży napojów o zawartości pow. 1,5% alkoholu), odpłatne zbycie ruchomych składników majątku stanowiących środki trwałe.

Specyficzna stawka ryczałtu znajduje zastosowanie w przypadku nieprowadzenia lub prowadzenia ewidencji przychodu bez zachowania warunków do uznania jej za dowód w postępowaniu podatkowym. W takim przypadku organ podatkowy ustala wartość niezaewidencjonowanego przychodu, w tym również w dro-

dze oszacowania, i określa od tej kwoty ryczałt w wysokości **pięciokrotności właściwej stawki, nie więcej jednak niż 75% przychodu.**

Kwota ryczałtu ustalona przy zastosowaniu wyżej wymienionych stawek ulęga w pierwszej kolejności **obniżeniu** o kwotę składki na powszechnie ubezpieczeniowe zdrowotne, a następnie może być obniżona o wpłatę na rzecz organizacji pożytku publicznego w maksymalnej wysokości 1% przychodu.

Podatnicy objęci tą formą ryczałtu są **zobowiązani do prowadzenia ewidencji przychodów** według ustalonego wzoru, która jest podstawą do ustalenia przychodów z określonego rodzaju działalności i zastosowania właściwej stawki. Przychody z udziału w spółce w odniesieniu do każdego wspólnika określa się proporcjonalnie do jego prawa do udziału w zysku, a gdy te udziały nie są określone, przyjmuje się, że są one równe. Na takich samych zasadach ustala się przychody osiągnięte przez małżonków, między którymi istnieje wspólność majątkowa, chyba że złożą pisemne oświadczenie o opodatkowaniu całości przychodów przez jednego z nich. Oprócz ewidencji przychodu podatnicy powinni sporządzić **wykaz środków trwałych, ewidencję wyposażenia** oraz posiadać i przechowywać **dowody zakupu towarów**. Prowadzenie ewidencji przychodu może być zlecone, podobnie jak podatkowej księgi przychodów i rozchodów, dla biura rachunkowego.

Obliczony na podstawie ewidencji zryczałtowany podatek dochodowy **powinien być wpłacony** na rachunek urzędu skarbowego **w terminie do 20. dnia miesiąca** poprzedzającego, a za grudzień – w terminie złożenia zeznania. **Zeznanie roczne** powinno być złożone do końca stycznia roku następującego po roku podatkowym. Jeżeli podatnik nie złożył zeznania albo są wątpliwości co do jego poprawności, naczelnik urzędu skarbowego określa wysokość ryczałtu w formie decyzji.

Podatnicy opłacający ryczałt mogą korzystać z identycznych udogodnień jak podatnicy płacący podatek na zasadach ogólnych przy rozliczaniu się z urzędem skarbowym. Przysługuje im możliwość opłacania ryczałtu za okresy kwartalne i roczny okres zwolnienia z płacenia ryczałtu w przypadku rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej po raz pierwszy.

5.3. Zryczałtowany podatek dochodowy od przychodów osób duchownych

Zdecydowanie mniejsze znaczenie od przedstawionych wyżej form uproszczonych opłacania podatku dochodowego (tj. karty podatkowej i ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych) ma zryczałtowany podatek od przychodów osób duchownych. Obciąża on duchownych wszelkich wyznań osiągających przychody z opłat otrzymywanych w związku z pełnionymi funkcjami o charakterze duszpasterskim. **Stawki** tego ryczałtu zostały ustalone **dla proboszcz-**

czów i wikariuszy w odpowiednich tabelach zamieszczonych na końcu powołanej ustawy o ryczałtach podatkowych. Mają one charakter **stawek kwartalnych, kwotowych, uzależnionych od liczby mieszkanców danej parafii**. Kwota ryczałtu jest ustalana w drodze decyzji urzędu skarbowego, odrębnie na każdy rok podatkowy. Kwota ryczałtu wynikająca z decyzji podlega **obniżeniu** o składki na powszechnie ubezpieczenie zdrowotne. Ryczałt jest opłacany do 20. dnia miesiąca po upływie kwartału, a za czwarty kwartał – do dnia 28 grudnia roku podatkowego. Osoby duchowne opłacające ryczałt są zwolnione od składania zeznania o wysokości osiągniętego przychodu z działalności objętej ryczałtem.

Istnieje **możliwość zrzeczenia się wspomnianego ryczałtu** i opodatkowania tych przychodów na zasadach ogólnych (księga przychodów i rozchodów, deklaracje, zeznania). Zrzeczenia się należy dokonać do dnia 20 stycznia roku podatkowego lub do dnia poprzedzającego dzień rozpoczęcia pełnienia funkcji o charakterze duszpasterskim poprzez złożenie stosownego oświadczenia w urzędzie skarbowym.

Osoby duchowne, wówczas gdy uzyskują dochody ze stosunku pracy i stosunku pokrewnych, są zobowiązane do płacenia podatku dochodowego w gruncie rzeczy na identycznych zasadach jak inne osoby uzyskujące tego typu dochody. W przypadku osiągnięcia przez te osoby dochodów z innych źródeł niż wyżej wskazane, znajduje zastosowanie art. 13 pkt 3 u.p.d.o.f. Zgodnie z tym przepisem przychody te traktowane są jako uzyskane z działalności wykonywanej osobiście. Podlegają one łączeniu z dochodami z innych źródeł (np. ze stosunku pracy) i płacony jest od nich podatek według stawek zawartych w skali podatkowej.

6. Podatek dochodowy od osób prawnych

Podatek dochodowy od osób prawnych jest uregulowany w ustawie z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2000 r. Nr 54, poz. 654 ze zm.) Ustawa, pomimo wielokrotnych zmian i zapowiedzi gruntownych reform, nadal reguluje zasadnicze elementy konstrukcji tego podatku. Będzie ona obowiązywała w takim kształcie, jak należy sądzić, do momentu wprowadzenia zapowiadanego w Polsce od dosyć dawna jednego podatku dochodowego obciążającego przedsiębiorców bez względu na ich strukturę prawno-organizacyjną. Obok podatku od dochodów z działalności gospodarczej funkcjonowałyby podatek od dochodów osobistych, przede wszystkim od dochodów z pracy najemnej i działalności wykonywanej osobiście (umowy o dzieło, zlecenia). W chwili obecnej istnieją znaczące różnice w zasadach opodatkowania dochodu z działalności gospodarczej w zależności od tego, czy działalność ta prowadzona jest przez oso-

ba fizyczna, czy też osobę prawną. Dotyczy to m.in. wysokości stawek podatkowych. Osoby prawne odpłacają podatek według stawki liniowej wynoszącej 19%, a osoby fizyczne według skali progresywnej (19%, 30%, 40%) lub – o ile wybiorą – stawki liniowej 19%. Osoby prawne mają możliwość odliczenia od podatku płaconego na ogólnych zasadach podatku zapłaconego od dywidend i innych udziałów w zyskach osób prawnych, czego nie mogą zrobić osoby fizyczne. Inaczej też są opodatkowane darowizny: dokonywane na rzecz osób prawnych – podatkiem dochodowym, a osób fizycznych – podatkiem od spadków i darowizn. Tych różnic jest znacznie więcej, ale w tym miejscu nie chodzi o ich pełne wyliczenie. Zasada równości wymaga, aby każdy podmiot bez względu na jego strukturę organizacyjno-prawną osiągający dochody z takiego samego źródła przychodów (w omawianym przypadku – działalności gospodarczej) był opodatkowany na takich samych zasadach. Producent obuwia będący osobą fizyczną zgodnie z tą zasadą powinien mieć takie samo obciążenie podatkowe, jak producent obuwia będący osobą prawną. Jeżeli tak nie jest, to jeden z nich jest dyskryminowany, a przez to na gorzej warunki prowadzenia działalności, co godzi bezpośrednio w wolny rynek. Wydaje się, że koniecznym jest eliminowanie tego typu różnic – czy to w drodze uchwalenia nowej ustawy o podatku dochodowym od dochodów z działalności gospodarczej, czy też poprzez korektę obowiązujących regulacji.

Podstawowe elementy konstrukcji podatku dochodowego od osób prawnych są uregulowane w ustawie. Aktualnie w aktach wykonawczych normowane są jedynie szczegółowe zagadnienia nierzucające na podstawowe uprawnienia i obowiązki podatników tego podatku. Jest to pozytywne zjawisko, wymuszone niejako przez postanowienia Konstytucji. Wszystkie ważne z uwagi na prawną i obywatelską podmiotowość regulacje zawarte są w ustawie, a nie w przepisach niższej rangi. Ubocznym efektem tego zjawiska jest gwałtowne rozszerzenie zakresu, a przez to i objętości ustawy. W związku z tym akt ten staje się coraz bardziej złożony, trudny w poznaniu i przez to bardzo często niezrozumiały dla podatnika. Tendencjom tym trzeba przeciwdziałać poprzez ograniczanie rozbudowanych regulacji zawartych w ustawie. Przykładem tego typu unormowań mogą być przepisy dotyczące amortyzacji. W obu ustawach o podatkach dochodowych są zamieszczone praktycznie identyczne przepisy regulujące amortyzację majątku. Po co „zaśmiecać” obie ustawy przepisami o identycznej treści? Zastanowić się należy nad tym, czy powinny one być zamieszczone w ustawie regulującej podatek dochodowy. Moim zdaniem, sensowniejszym rozwiązaniem byłoby ujęcie ich w nowej ustawie poświęconej tylko amortyzacji. „Ochudzić” to ustawę o podatku dochodowym, a przy tym umożliwić całościowe ujęcie amortyzacji dla podatników obu podatków dochodowych.

Uporządkowania wymagają też istniejące regulacje dotyczące kosztów uzyskania przychodów, zwolnień przedmiotowych, ulg podatkowych (odliczenia od dochodu i podatku) oraz uproszczonych form opłacania zaliczek. Są to przepisy

sy bardzo rozbudowane i jednocześnie niejasne, co zmusza ustawodawcę do nieustannego ich „doskonalenia”. W efekcie ulegają one częstym zmianom oraz zajmują coraz więcej miejsca w ustawie. Należałoby w sposób radykalny zmniejszyć ilość wyjątków od zasady, według której płać wszyscy podatnicy od osiągniętych dochodów na takich samych warunkach.

Podmiotowym zjawiskiem, które daje się zauważyć w konstrukcji podatku dochodowego od osób prawnych, jest postępujący proces zmniejszania wysokości stawki podatkowej. Podstawowa stawka tego podatku jeszcze w 1996 r. wynosiła 40% podstawy opodatkowania i, poczynając od następnego roku, była sukcesywnie zmniejszana (w 1997 r. – 38%, 1998 r. – 36%, 1999 r. – 34%, 2000 r. – 30%, 2001 r. – 28%, 2003 r. – 27%). Obecnie wynosi ona 19% i nadal przewiduje się dalsze jej obniżanie. Dzieje się tak dlatego, że zmniejszanie stawki nie pociągnęło za sobą negatywnych zjawisk (np. spadku dochodów budżetowych), wręcz przeciwnie – jest to jeden z istotnych impulsów ożywienia gospodarki. Podobne zjawisko wystąpiło również w innych państwach, które zdecydowały się na radykalne zmniejszenie obciążenia dochodu (Rosja, Litwa, Słowacja). Potwierdza to słuszność sformułowanego od dość dawna postulatu zmniejszania w Polsce wysokości obciążenia podatkowego.

6.1. Podmiot podatku

Podmiotami podatku są nie tylko osoby prawne, ale również jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, z wyjątkiem spółek cywilnych, jawnych, partnerskich, komandytowych i komandytowo-akcyjnych. Wspólnicy tych spółek odpłacają podatek dochodowy od osób fizycznych¹¹.

Osoba prawna jest jednostką organizacyjną będącą samodzielny podmiotem praw i obowiązków w rozumieniu przepisów Kodeksu cywilnego. Osobowość prawną jednostki te uzyskują z mocy ustawy lub po dokonaniu wpisu do właściwego rejestru (np. Krajowy Rejestr Sądowy). Osobami prawnymi są m.in.: przedsiębiorstwa państwowe, banki państwowe, spółki prawa handlowego, spółdzielnie, organizacje społeczne (z wyjątkiem stowarzyszeń zwykłych), związki zawodowe, fundacje, partie polityczne itp. Podmiotem podatku jest osoba prawna, a nie jej poszczególne oddziały lub innego rodzaju jednostki wewnętrznej struktury organizacyjnej.

Jednostkami organizacyjnymi nieposiadającymi osobowości prawnej, które podlegają opodatkowaniu podatkiem dochodowym dla osób prawnych, są m.in.: gospodarstwa pomocnicze jednostek budżetowych, zakłady budżetowe,

¹¹ W wyjątkowych sytuacjach spółki nieposiadające osobowości prawnej mogą być podatnikami, zob. art. 1 ust. 3 u.p.d.o.p.

różnego rodzaju komitety powoływane przez mieszkańców osiedla, wsi, przedsiawicielstwa osób zagranicznych.

Podatnikami tego podatku mogą być także **podatkowe grupy kapitałowe**, które powstają na podstawie notarialnej umowy zawartej przez co najmniej dwie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub akcyjne. Grupa kapitałowa, aby mogła być zarejestrowana przez naczelnika urzędu skarbowego w formie decyzji, musi spełniać ustawowo określone warunki. Najważniejsze z nich to:

- spółki muszą mieć siedzibę na terytorium RP,
- przeciętny kapitał zakładowy przypadający na każdą ze spółek nie może być niższy niż 1 000 000 zł,
- spółka dominująca musi posiadać bezpośrednio 95-procentowy udział w kapitale zakładowym spółek zależnych,
- w spółkach tworzących grupę nie występują zaległości w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa,
- podatkowa grupa kapitałowa osiągnie za każdy rok podatkowy udział dochodów w przychodach w wysokości co najmniej 3%.

Spełniające powyższe warunki spółki mogą rozliczać się na takiej zasadzie, że płacą podatek od dochodu stanowiącego nadwyżkę sumy dochodów wszystkich spółek tworzących grupę nad sumą ich strat. Podatek oraz zaliczki opłaca jedna ze spółek określona w umowie jako reprezentująca pozostałe spółki. Spółki tworzące podatkową grupę kapitałową odpowiadają solidarnie za jej zobowiązania z tytułu podatku dochodowego należnego za okres obowiązywania umowy. Warto podkreślić, że spółki tworzące grupę są zwolnione od podatku dochodowego z tytułu dywidend i innych przychodów uzyskiwanych z tytułu udziału w zyskach spółek wchodzących w skład grupy kapitałowej.

Podatnikami podatku dochodowego od osób prawnych są nie tylko te podmioty, które prowadzą typową działalność gospodarczą i uzyskują z tego tytułu przychody. Podatek opłacają również osoby i jednostki, które nie prowadzą żadnej działalności gospodarczej, ale uzyskują dochody z takich źródeł jak np. kapitały pieniężne, nieruchomości, darowizny i subwencje.

Jeżeli podatnik ma siedzibę lub zarząd na terytorium Polski, to podlega opodatkowaniu od całości swoich dochodów bez względu na miejsce ich osiągnięcia. Natomiast podatnik niemający siedziby lub zarządu na terytorium Polski, podlega opodatkowaniu tylko od dochodów uzyskanych w Polsce. Jest to rozwiązanie analogiczne do występującego w konstrukcji podatku dochodowego od osób fizycznych nieograniczonego i ograniczonego obowiązku podatkowego.

W podatku dochodowym od osób prawnych występują **zwolnienia o charakterze podmiotowym**, których w zasadzie nie ma w podatku dochodowym od osób fizycznych. Zwolnione od podatku są następujące osoby:

- 1) Skarb Państwa,
- 2) Narodowy Bank Polski,

- 3) jednostki budżetowe (z pewnymi wyjątkami),
- 4) fundusze celowe utworzone na podstawie odrębnych ustaw, chyba że przepisy tych ustaw stanowią inaczej,
- 5) przedsiębiorstwa międzynarodowe i inne jednostki gospodarcze utworzone przez organ administracji państwowej wspólnie z innymi państwami na podstawie porozumienia lub umowy, chyba że porozumienia te lub umowy stanowią inaczej,
- 6) jednostki samorządu terytorialnego w zakresie dochodów własnych,
- 7) Agencje Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- 8) Agencje Rynku Rolnego,
- 9) fundusze inwestycyjne i emerytalne,
- 10) Zakład Ubezpieczeń Społecznych,
- 11) Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa.

6.2. Przedmiot podatku

Przedmiotem podatku jest **dochód** rozumiany jako **nadwyżka sumy przychodów nad kosztami ich uzyskania osiągnięta w roku podatkowym**. Nie ma przy tym znaczenia, z jakich źródeł dochód ten został osiągnięty, co odróżnia omawiany podatek od podatku dochodowego od osób fizycznych. Wszelkie dochody opodatkowane podatkiem dochodowym od osób prawnych są opodatkowane na takich samych zasadach (koszty, stawka, zasady ustalania).

Podatnik ma możliwość odliczenia od przychodów wszelkich kosztów ich uzyskania pod tym jednak warunkiem, że mają one bezpośredni związek z prowadzoną działalnością gospodarczą, a ich poniesienie ma bądź też może mieć wpływ na wielkość osiągniętego przychodu. Rodzaje wydatków, których nie uznaje się za koszty uzyskania przychodów określono w art. 16 u.p.d.o.p., gdzie znajduje się enumeratywne wyliczenie przeszło 60 rodzajów tego typu wydatków. Są to przykładowo wydatki na zakup środków trwałych, wydatki na objęcie lub nabycie udziałów albo wkładów w spółdzielni, udziałów albo akcji w spółce (są one kosztem przy zbyciu tych udziałów, wkładów i akcji), wydatki na spłatę pożyczek i kredytów, darowizny i ofiary wszelkiego rodzaju, grzywny i kary pieniężne. Katalog wydatków niestanowiących kosztów uzyskania przychodów ma bardzo drobiazgowy i kazuistyczny charakter. Przy częstych zmianach tych regulacji (spowodowanych m.in. ich niskim poziomem legislacyjnym) podatnicy mają duże trudności z poprawnym wykazywaniem kosztów uzyskania przychodów. W podatku dochodowym od osób prawnych nie występują koszty zryczałtowane, co jest charakterystyczne dla podatku dochodowego od osób fizycznych.

W przypadku gdy koszty uzyskania przychodu są wyższe od sumy przychodów, powstaje **strata**, która może pomniejszyć dochód osiągnięty w kolejnych la-

tach podatkowych. O wysokość straty można obniżyć dochód w najbliższych, kolejno po sobie następujących 5 latach podatkowych, z tym że wysokość obniżenia w którymkolwiek z tych lat nie może przekroczyć 50% tej straty.

Poza dochodem przedmiotem podatku dochodowego od osób prawnej w określonych sytuacjach jest również **przychód**. Podatek obciąża przychód podatników niemających siedziby lub zarządu w Polsce z tytułu praw autorskich, prawa do projektów wynalazczych, znaków towarowych i wzorów zdobniczych, należności za udostępnienie tajemnicy receptury lub procesu produkcyjnego, za użytkowanie lub prawo do użytkowania urządzenia przemysłowego, handlowego lub naukowego i za informacje związane ze zdobytych doświadczeniem w dziedzinie przemysłowej, handlowej lub naukowej. Podatek od tych rodzajów przychodów pobiera się w wysokości 20%.

Również przychód jest przedmiotem omawianego podatku w odniesieniu do dywidend oraz innego rodzaju przychodów z tytułu udziałów w zyskach osób prawnych mających siedzibę na terytorium Polski. Podatek obciążający ww. przychody został ustalony w wysokości 19% przychodu.

Podatnicy, którzy nie mają w Polsce siedziby ani zarządu są zobowiązani do płacenia podatku formie ryczałtu:

- 1) od przychodów z tytułu należnych opłat za wywóz ładunków i pasażerów przyjętych do przewozu w portach polskich przez zagraniczne przedsiębiorstwa morskiej żeglugi handlowej, z wyjątkiem ładunków i pasażerów tranzytowych – w wysokości 10% tych przychodów,
- 2) od przychodów uzyskanych w Rzeczypospolitej Polskiej przez zagraniczne przedsiębiorstwa żeglugi powietrznej – w wysokości 10% tych przychodów.

6.3. Podstawa opodatkowania

Podstawę opodatkowania podatkiem dochodowym (poza wyżej przedstawionymi wyjątkami, gdzie stawki podatku odnosi się do przychodu) stanowi **dochód ustalony na podstawie prowadzonych przez podatnika ksiąg rachunkowych**. Jeżeli nie ma możliwości ustalenia dochodu podlegającego opodatkowaniu na podstawie prowadzonych przez podatnika ksiąg, dochód może być ustalony **w drodze oszacowania**. Ta metoda ustalania podstawy opodatkowania znajduje swoje zastosowanie zwłaszcza wówczas, gdy podatek pozostający w związku gospodarczym z osobą mającą siedzibę za granicą (powiązania kapitałowe) przereca na tę osobę część swoich dochodów lub swoje dochody przereca na podatnika, który korzysta z ulg lub zwolnień od podatku dochodowego, a przez to unika opodatkowania tych dochodów. Metoda oszacowania ustalania dochodu jest stosowana w stosunku do podatnika, który wykonuje świadczenia dla innego podatnika na warunkach rażąco korzystniejszych i odbiegających od ogólnie stosowanych z uwagi na powiązania z inną firmą.

Dochód stanowiący podstawę opodatkowania może być zmniejszony poprzez **odliczenie** określonych w art. 18 ust. 1 u.p.d.o.p. **wydatków** w formie:

- 1) darowizn na cele użyteczności publicznej organizacjom prowadzącym działalność pożytku publicznego oraz kultu religijnego – w łącznej wysokości nieprzekraczającej 10% dochodu rocznego,
- 2) 20% kwoty kredytów (pożyczek) umorzonych w związku z realizacją programu restrukturyzacji, zakwalifikowanych do straconych kredytów i zaliczonych do kosztów uzyskania przychodów. Odliczenie to może być stosowane jedynie przez banki.

Jak widać, wykaz odliczeń od dochodu stanowiącego podstawę opodatkowania jest znacznie zawężony w stosunku do analogicznego wykazu występującego w konstrukcji podatku dochodowego od osób fizycznych. Wynika to po części ze specyfiki struktury organizacyjno-prawnej podatników omawianego podatku. Zastanawiać może natomiast, jakie powody zadecydowały o tym, że osoby fizyczne mogą odliczyć od dochodu wydatki na rzecz organizacji pożytku publicznego i kultu religijnego jedynie do wysokości 6% dochodu, kiedy to na te same cele osoby prawne mogą przeczynać 10% dochodu. Wydaje się, że w obu podatkach wysokość odliczenia powinna być taka sama. Jest to kolejny przykład niepotrzebnego różnicowania zasad opodatkowania dochodu w oparciu o kryterium podmiotowe.

6.4. Stawki podatku

Podstawowa stawka podatku dochodowego od osób prawnych ma charakter **procentowy, liniowy** i wynosi **19%** podstawy opodatkowania. Na przestrzeni kilku ostatnich lat stawka ta została zdecydowanie obniżona (w 1996 r. wynosiła 40%), co nie odbiło się na spadku wpływów uzyskiwanych z tego świadczenia. Uzasadnia to twierdzenie, że zmniejszanie wysokości obciążenia zwłaszcza dochodu jest prawidłowym kierunkiem racjonalizacji polskiego systemu podatkowego. W tym też kierunku powinny pójść zmiany skali podatkowej w podatku dochodowym od osób fizycznych, gdzie maksymalna stawka wynosi 40% podstawy opodatkowania. Dobrze się stało, że TK skutecznie zakwestionował legalność wprowadzenia, poczynając od 2005 r., 50% stawki podatku dochodowego od osób fizycznych¹². Było to nieprzemysłane rozwiązanie, które nie miało uzasadnienia ekonomicznego, a jedynie polityczne.

Stawka równa **20%** przychodu występuje przy zryczałtowanych formach opodatkowania. Przychody opodatkowane zryczałto zostały przedstawione wcześniej przy omawianiu przedmiotu podatku.

¹² Wyrok TK z dnia 15 lutego 2005 r., sygn. akt K 48/04, OTK 2005, nr 2, poz. 15.

Specyficzna stawka zryczałtowana, wynosząca **10%**, jest stosowana do opłat uzyskiwanych na terytorium Polski przez zagraniczne przedsiębiorstwa żegluga morskiej i powietrznej.

Przychody podatników z dywidend oraz innych przychodów z udziału w zyskach osób prawnych są opodatkowane stawką w wysokości **19%**. Kwotę podatku od dywidend pobrane przez płatnika podatnik ma prawo odliczyć od podatku z innych źródeł przychodów. W razie braku możliwości odliczenia (np. za nielubianą kwotę podatku płaconego na zasadach ogólnych) kwotę podatku od dywidend odlicza się w następnych latach podatkowych. W tym miejscu warto zauważyć, że z możliwości odliczenia podatku od dywidend nie mogą korzystać osoby fizyczne. Podatek ten nie jest im rekompensowany w żaden sposób.

Specyficzna stawka znajduje zastosowanie do podatników powiązanych organizacyjnie i kapitałowo, którzy w wyniku tych powiązań zaniżają dochód i podatek dochodowy. Wynosi ona **50% różnicy** pomiędzy dochodem zadeklarowanym przez podatnika a określonym przez organy podatkowe.

6.5. Ulgi i zwolnienia

Ważne miejsce w konstrukcji podatku dochodowego od osób prawnych zajmują **zwolnienia podmiotowe i przedmiotowe**. Te pierwsze są przedstawione we wcześniejszych punktach niniejszej części podręcznika. Jako przykład **zwolnień przedmiotowych** można wymienić:

- dochody z tytułu sprzedaży całości lub części nieruchomości wchodzących w skład gospodarstwa rolnego,
- dochody podatników, z wyłączeniem przedsiębiorstw państwowych, spółdzielni oraz spółek, których celem statutowym jest działalność naukowa, naukowo-techniczna, oświatowa, w tym również polegająca na kształceniu studentów, kulturalna, w zakresie kultury fizycznej i sportu, ochrony środowiska, wspierania inicjatyw społecznych na rzecz budowy dróg i sieci telekomunikacyjnej na wsi oraz zaopatrzenia wsi w wodę, dobroczynności, ochrony zdrowia i pomocy społecznej, rehabilitacji zawodowej inwalidów oraz kultury religijnej – w części wydatkowanej na te cele w roku podatkowym lub w roku po nim następującym,
- dochody kościelnych osób prawnych z niegospodarczej działalności statutowej, a także z pozostałej działalności – w części wydatkowanej w roku podatkowym lub w roku po nim następującym na cele: kultu religijnego, oświatowo-wychowawcze, naukowe, kulturalne, charytatywno-opiekuńcze oraz na konserwację zabytków, prowadzenie punktów katechetycznych, inwestycje sakralne w zakresie budowy, rozbudowy i odbudowy kościołów oraz kaplic, adaptację innych budynków na cele sakralne, a także innych

inwestycji przeznaczonych na punkty katechetyczne i zakłady charytatywno-opiekuńcze,

- dochody związków zawodowych, organizacji pracodawców i partii politycznych, działających na podstawie odrębnych ustaw – w części wydatkowanej na cele statutowe w roku podatkowym lub w roku po nim następującym,
  - dochody z tytułu prowadzenia szkół w rozumieniu przepisów o systemie oświaty – w części wydatkowanej na cele szkoły w roku podatkowym lub w roku po nim następującym,
  - dochody narodowych funduszy inwestycyjnych pochodzące z dywidend oraz innych przychodów z tytułu udziału w zyskach osób prawnych,
  - dochody ze składek członkowskich członków organizacji politycznych, społecznych i zawodowych – w części nieprzeznaczonej na działalność gospodarczą,
  - dochody podatników z działalności pozarolniczej, w tym z działań specjalnych produkcji rolnej – w części przeznaczonych na działalność rolniczą, jeżeli udział przychodów z działalności rolniczej stanowi co najmniej 60% przychodów osiągniętych ze wszystkich rodzajów działalności,
  - dopłaty bezpośrednie stosowane w ramach Wspólnej Polityki Rolnej UE.
- Powyższe przykładowe wyliczenie zwolnień od podatku wskazuje na to, że katalog tych zwolnień nie stanowi rozwinięcia systemowego. Jest to zbiór wprowadzonych w różnych latach zwolnień, których zasadność stosowania już dziś nikt nie rozważa. Zbiór ten nadal jest modyfikowany, bardzo często na zasadach tagów politycznych, które mają na celu zdobycie punktów w rankingu popularności partii politycznych. Ten sposób normowania zwolnień prowadzi do efektu widocznego w art. 17 u.p.d.o.p., gdzie trudno jest odnaleźć sensowne kryteria decydujące o wprowadzeniu niektórych z nich. Znakomicie lepszym rozwiązaniem niż ciągłe modyfikowanie zwolnień przedmiotowych jest ich drastyczne ograniczenie przy jednoczesnym zmniejszeniu stawki podatkowej.

6.6. Tryb i warunki płatności

Podatek dochodowy od osób prawnych jest płacony w formie miesięcznych zaliczek, których wysokość jest równa różnicy pomiędzy podatkiem należnym od dochodu od początku roku a sumą zaliczek zapłaconych za poprzednie miesiące. Zaliczki wynikające ze stosownych deklaracji są płacone w terminie do 20 dnia miesiąca za miesiąc poprzedni. Istnieje również **uproszczony sposób wpłacania zaliczek**. Podatnicy mogą, bez obowiązku składania deklaracji miesięcznych, wpłacać zaliczki w wysokości 1/12 podatku należnego wskazanego w roku poprzednim. Opłacanie zaliczek w tej formie wymaga pisemnego zawiadomienia naczelnika urzędu skarbowego i stosowania jej przez cały rok podatkowy.

